

Ahoj, ÚMLUVO

Výklad Úmluvy o právech dítěte

Obsah

- List č. 1** Vztah společnosti a státu k dětem, článek 1
- List č. 2** Každé dítě by mělo mít podle práva stejné možnosti, článek 2
- List č. 3** Dbát je třeba na vše, co je zájmu dětí a co jim prospívá, článek 3
- List č. 4** Zákony jsou dobré, pokud vyhovují zájmům dětí, článek 4
- List č. 5** Rodina má nejen povinnost, ale i právo o dětech rozhodovat, článek 5
- List č. 6** Děti mají právo na život, článek 6
- List č. 7** Děti mají právo na jméno a státní příslušnost, článek 7
- List č. 8** Děti mají právo na zachování totožnosti, příslušnosti k rodině a státu, článek 8
- List č. 9** Děti mají právo žít se svými rodiči a udržovat s nimi styky, článek 9
- List č. 10** Být s rodiči nesmí dětem zabránit žádná státní hranice, článek 10
- List č. 11** Děti nesmějí být násilím přemísťovány do zahraničí, článek 11
- List č. 12** Děti mají právo svobodně se vyjadřovat a být vyslyšeny, článek 12
- List č. 13** Děti mají právo svobodně přijímat a rozšiřovat informace, článek 13
- List č. 14** Děti mají právo svobodně myslet a projevovat víru či náboženství, článek 14
- List č. 15** Děti mají právo na svobodné sdružování a shromažďování, článek 15
- List č. 16** Děti mají právo na ochranu soukromí, cti a pověsti, článek 16
- List č. 17** Děti mají právo na přístup k informacím a na ochranu před škodlivými informacemi, článek 17
- List č. 18** Rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj svých dětí, článek 18
- List č. 19** Děti mají právo na ochranu před násilím, článek 19
- List č. 20** Děti bez rodin mají právo na zvláštní ochranu a pomoc, článek 20
- List č. 21** Při osvojení či umístění dítěte v náhradním zařízení se dbá především na jeho zájem, článek 21, 25
- List č. 22** Prchajícím dětem je přiznáván statut uprchlíka, článek 22
- List č. 23** Postižené děti mají právo na plnohodnotný život a pomoc, článek 23
- List č. 24** Děti mají právo na ochranu zdraví a léčení, článek 24
- List č. 25** Děti mají právo na sociální péči a odpovídající životní úroveň, článek 26
- List č. 26** Děti mají právo na vzdělání, článek 28, 29
- List č. 27** Děti menšin mají právo užívat vlastní kulturu a jazyk, článek 30
- List č. 28** Děti mají právo na volný čas, na ochranu před vykořisťováním a škodlivou prací, článek 31, 32
- List č. 29** Děti je nutné chránit před drogami a jinými škodlivými látkami, článek 33
- List č. 30** Děti je nutné bránit před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním, článek 34
- List č. 31** Děti je nutné bránit před únosy a před obchodováním s nimi samými, článek 35, 36
- List č. 32** Děti je nutné chránit před mučením a špatným zacházením, článek 37
- List č. 33** Děti je nutné chránit před následky ozbrojených konfliktů, článek 38, 39
- Přebal** Slovníček cizích výrazů

Ahoj, ÚMLUVO

Zpracoval kolektiv autorů koordinovaný Martinem Bělohlávkem. Ilustrace František Kobík. Grafická úprava Hynek Gregor.
Odpovědná redaktorka Eva Hromádková.
Pro Českou radu dětí a mládeže vydala Parta ©, nakladatel Hynek Gregor.
1. vydání, Praha 2001.

Úvod

Milá děvčata a chlapci,

také už jste se zlobili, že váš život jsou jen samé povinnosti? Ráno brzy vstávat do školy, při hodině tiše sedět a učit se, nelítat po chodbách, ukázněně stát ve frontě na oběd a doma? Doma je to ještě horší! Napsat úkoly, vyzvednout brášku ze školky, vynést smetí, utřít nádobí a navrch ještě celou hodinu vrzat na housle. Zatímco rodiče si jen chodí do práce, nemusejí se šprtát a každý večer se mohou dívat na televizi, jak dlouho chtějí.

Je tohle nějaká spravedlnost? Budete se divit, ale je.

Žijeme v demokratické společnosti a hlavním znakem každé demokracie je svoboda.

Svoboda člověka je velkou vymožeností a zdaleka není samozřejmá. Ještě stále ve světě existují země, kde jsou lidé všelijak utiskováni a jejich názory potírány.

Aby demokratický stát mohl svým občanům svobodu zajistit, musí být státem právním.

To znamená, že jasně stanoví a hlavně písemně zakotví, co se smí a co se nesmí. Nejvýznamnějším zákonem státu je ústava, ale dodržovat se musí samozřejmě všechny další zákony a předpisy.

Práva a povinnosti mají všichni lidé ve státě. A o vašich právech si budeme na následujících stránkách povídat. Budete-li pozorně číst, zjistíte, že váš život, zdánlivě plný každodenních povinností, není zas tak šedivý.

Trocha faktů

Třebaže jsme se v úvodu zmínili o tom, že současná společnost zajišťuje práva dospělým i dětem, nebylo dříve právo dítěte na cokoli samozřejmostí.

Vzpomeňte si na hodiny literární výchovy; určitě vám vytanou na mysli úryvky z naší i světové literatury zobrazující neradostný život dětí v minulém století: např. děti těžce pracují v továrnách za směšně nízkou mzdu; vesnické děti nemohou plnit školní docházku, jelikož musí pomáhat svým rodičům na poli; děti se nemohou vzdělávat, protože jejich rodiče nemají prostředky na zaplacení školného; městem se potulují houfy nikam nepatřících dětí, o něž se nikdo nestará apod.^{*)}

Teprve s rozvojem moderní společnosti 20. století, zejména po první světové válce, vyvstala potřeba formulovat nějakým způsobem i práva dětí. První vlašťovkou byl rok 1924, kdy Spojené národy deklarovaly základní dětská práva. Tato listina si vůbec poprvé všímala problému zvláštní ochrany dětí. Po druhé světové válce vznikla Organizace spojených národů (OSN). OSN vyhlásila nejprve v roce 1948 Všeobecnou chartu lidských práv a v roce 1959 Deklaraci dětských práv.

Možná si řeknete, že teď se děti konečně dočkaly uznání svých práv. Jenže tomu tak není.

Slovo deklarace znamená slavnostní vyhlášení určitých zásad, ale nezavazuje státy k žádnému plnění povinností.

Až v roce 1979, který OSN vyhlásila Mezinárodním rokem dítěte, navrhlo Polsko zpracovat takový dokument o právech dítěte, který by byl pro zúčastněné státy právně závazný.

Přípravné práce trvaly deset let. Zdá se vám to dlouho, vidíte? Ale uvědomte si, že příprava pravidel, která mají platit v celém světě, je velmi složitá. Děti žijí na Zemi v neobyčejně rozmanitých podobách civilizace, jež měly různý historický vývoj, vytvořily si vlastní zvyky, morální normy, náboženství. Jsou také na různém stupni hospodářské a technické vyspělosti. V různých oblastech se proto často na jeden problém dívají lidé odlišně. Dokument zpracovával mezinárodní tým odborníků složený z nejrůznějších profesí – právníci, filozofové, diplomaté, psychologové.

^{*)}B. Němcová: V zámku a podzámčí; J. Š. Baar: Hanýžka a Martínek; povídky J. K. Šlejhara, R. Svobodové, B. Benešové; K. Poláček: Bylo nás pět; knihy J. Foglara;

Ch. Dickens: Oliver Twist, David Copperfield; M. Twain: Princ a chudšas, Dobrodružství Toma Sawyera, Dobrodružství Huckleberryho Finna; J. Spyriová: Heidi, děvčátko z hor; K. Michaelisová: Bibi

Dokument dostal název „Úmluva o právech dítěte“ a byl jednomyslně přijat Valným shromážděním OSN v listopadu 1989. V platnost vstoupila Úmluva v září 1990 a k 30. listopadu 2000 ji ratifikovalo celkem 191 států (187 členských států OSN, 3 nečlenové OSN a Svatá stolice). Náš stát, tehdy ještě jako Česká a Slovenská Federativní republika, podepsal Úmluvu hned první den její platnosti dne 30. září 1990 a ratifikoval ji. Česká republika je Úmluvou vázána dnem svého vzniku, tedy od 1. ledna 1993.

Vysvětleme si ještě rozdíl mezi podpisem a ratifikací. Jestliže stát prostřednictvím svého zástupce smlouvu podepíše, znamená to, že stát se zněním smlouvy souhlasí. Pokud se chce stát k plnění smlouvy zavázat, musí ji ratifikovat. To znamená odsouhlasit příslušným zákonodárným orgánem (v ČSFR to bylo Federální shromáždění ČSFR, v ČR je to Parlament ČR) a potvrdit podpisem nejvyššího představitele státu (v našem případě prezidenta republiky).

„Úmluva o právech dítěte“ (č. 104/1991 Sb.) jako celek je součástí našeho právního řádu a její ustanovení vzhledem k tomu, že jde o mezinárodní dokument, mají přednost před zákonem, což vyplývá z čl. 10 Ústavy ČR 1/1993 Sb.

Slovo autorů

Publikace „Ahoj, Úmluvo!“ je výkladem článků Úmluvy o právech dítěte a vznikla z myšlenky rozšířit právní povědomí především dětí. Je určena dětem a studentům základních a středních škol, ale také učitelům, vedoucím oddílů a dalším odborníkům pracujícím s dětmi.

Velice jsme se zamýšleli nad formou zpřístupnění mnohdy složitého právního jazyka Úmluvy dětem i dospělým. Nakonec jsme se shodli na kombinaci několika postupů.

V publikaci se zabýváme výkladem článků č. 1 – 42 Úmluvy. Pro úplnost dodáváme, že Úmluva o právech dítěte čítá celkem 54 článků, ostatní články se týkají zejména organizačních záležitostí.

Aby se text dal při práci plně využít, je rozčleněn do volných listů. Pro snadnější orientaci jsou jednotlivé listy číslovány a v záhlaví je vystiženo základní téma. Na každém listě je vyložen jeden článek Úmluvy, není-li uvedeno jinak.

Každý článek Úmluvy je doslovnou citací ze Sbírkky zákonů.

Pod článkem naleznete tematický obrázkový příběh, určený především mladším dětem.

Následuje výklad článku a na závěr okruh námětů, jak textu využít.

Naše publikace rozhodně není dokonalá, chápeme ji jako jeden kamínek z široké mozaiky, a proto budeme rádi za veškeré vaše náměty, nápady, podněty a příspěvky.

Při práci na textu, a to bohužel častěji, než jsme očekávali, jsme slyšeli: „... k čemu jsou všechny ty Úmluvy, podívejte, jak žijí děti v ...!“ Co na to říci? Snad jen to, že Úmluva je „jen papír“ a „neživé písmo“. Sama o sobě nezmůže nic, když chybí znalost a vůle lidí. Právě proto nelze opominout jedinou příležitost, jak se vynasnažit tu vůli lidí probudit.

Pokud k tomu publikace alespoň trochu přispěje, splnila svůj cíl.

Autoři

Slovníček cizích výrazů

Také jste si při čtení Úmluvy všimli cizích slov? Určitě jste mnohá z nich již slyšeli, připadají vám známá, ale třeba nedokážete přesně vyjádřit, co dané slovo znamená. Budete-li tápat, měl by vám pomoci tento slovníček.

adopce osvojení; přijetí za vlastní dítě

adoptivní takový, který přijal dítě za vlastní nebo který byl přijat za vlastního

advokát právní zástupce, obhájce; osoba právnicky náležitě vzdělaná, oprávněná poskytovat právní pomoc

aktivní opak k pasivní, činný, činnorodý

alkohol lihový nápoj

ateistický popírající existenci nebo jakoukoli možnost poznání Boha

buddhismus náboženská nauka staroindického myslitele Buddha; podává praktický návod, jak překonat utrpení a žít po životě a jak dosáhnout mírumilovného spočinutí, nirvány

civilizace z latinského civis – občan; hmotné a duchovní projevy lidské společnosti v jejím historickém vývoji; někdy tímto pojmem míníme materiální kulturu nebo úroveň společenského vývoje

definice slovní vymezení obsahu pojmu

deklarace veřejné, zpravidla slavnostní prohlášení, projev politických zásad, mezinárodních smluv

delikt porušení práva, provinění

demokracie doslovně přeloženo z řečtiny znamená vláda lidu; původní starořecké označení politického zřízení městských států, např. Athén; je založena na principu podřízenosti menšiny většině a uznání rovnosti, svobod a polit. práv občanů; součástí moderní demokracie jsou tradiční lidská práva (svoboda projevu, vyznání, spolčování), princip suverenity lidu, tvorba vůle lidu se uskutečňuje všeobecnými volbami

demonstrace veřejné projevení požadavků, protestu proti něčemu

deportace nucené vystěhování, vyvezení

detailní do podrobností jdoucí

diskutovat vyměňovat si názory, hledat možnosti vedoucí k vyřešení problému

diskriminace rozlišování, omezení nebo odnětí práv určité skupině osob pro třídní nebo společenské postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví, polit. názory apod.

dokument důležitá listina, doklad; svědectví o něčem vůbec

droga omamující prostředek poškozující různým způsobem organismus duševně i tělesně

ekonomický hospodářský

etnikum historicky vzniklá skupina lidí, které spojuje společný historický původ, rasový typ, jazyk, kultura, tradice apod.

existence bytí, trvání, jsoucnost

fér čestný; anglicky „fair“

finanční peněžní

forma toto slovo má řadu významů, např. tvar, podoba, vzhled; způsob podání, provedení, zpracování, způsob jednání, projevu

formulace slovní vyjádření, stylizace

funkční zde: týkající se fungování, činnosti, chodu něčeho
fyzický tělesný

gang skupina osob páčející organizovanou trestnou činnost

historie věda zabývající se dějinami, též dějinný vývoj

humanitární vztahující se k humanitě, k lidskosti; např. humanitární pomoc je pomoc lidem v určité postižené oblasti (válkou, přírodní katastrofou) jak materiální (potravin, ošacení), tak duchovní (vyslání pracovníků, vojáků, odborníků)

humánní vztahující se k lidstvu, lidský

hygiena zdravotní věda, nauka o zdravém způsobu života osobního i vzhledem ke společnosti, zde: opatření zabezpečující ochranu zdraví

charakteristika vytčení příznačných, podstatných znaků

ideál vznešený, vysoký cíl, nedostižný nebo těžko dosažitelný

ideologie soustava názorů a idejí, která se snaží poskytnout všeobecně použitelnou teorii člověka a společnosti, a z ní pak odvodit politický program

instituce zřízení, zařízení; ústav, orgán; též souhrn vztahů mezi lidmi upravený právními normami

intimní důvěrný, soukromý

invalidní nezpůsobilý k práci zpravidla pro tělesnou vadu způsobenou úrazem, nemocí apod.

jurisdikce úřední pravomoc zejm. soudů, příslušnost této pravomoci

katastrofa velké neštěstí, událost s tragickými následky, pohroma

kodifikace sjednocení a upravení právních poměrů nebo sjednocení právních předpisů určitého oboru ve formě zákona; např. Pravidla českého pravopisu jsou kodifikací, tedy zaznamenáním normy, spisovného jazyka

kolektiv skupina lidí spjatých společným zájmem

kolonialismus stav nadvlády jednoho státu nad jiným, obvykle slabším státem

kompetence pravomoc, příslušnost, též způsobilost nebo schopnost

kompromis dohoda dosažená vzájemnými ústupky

konflikt rozpor, neshoda, nesouhlas; srážka, střetnutí

konkrétní určitý, výrazný

kontakt spojení, styk

kontinuita nepřetržitě trvání, vzájemné navazování

kontrola dozor, dohled, přezkoumání

konzultativní poradní

korrespondence písemný styk, dopisování
kurátor osoba, které je svěřena péče o něco, správce; opatrovník
materiál zde: podklad, pramen, doklad
matrika úřední kniha vedená příslušným úřadem se zápisy o narozeních, sňatcích, rozvodech, změně jména a úmrtích
maximální největší, nejvyšší
medicínský lékařský
minimální opak k maximální, nejmenší, nejnižší
mohamedán muslim, tj. vyznavač islámu
monarchie stát, ve kterém je moc soustředěná do rukou panovníka
morálka souhrn mravních zásad, mravnost
mormon příslušník severoamerické náboženské sekty založené v r. 1830 J. Smithem, směs křesťanství, židovství, islámu, též Kristova církev svatých posledních dnů
narkotický omamující
negramotnost neznalost čtení a psaní, opak ke gramotnost
nelegální opak k legální, nejsoucí ve shodě s právním řádem, se zákonem
obřízka součást náboženských obřadů, kdy jsou děti přijímány mezi dospělé – chlapcům je chirurgicky odstraňována předkožka penisu, dívkám poštěvák; dodnes aktuální v judaismu a islámu
organizace uspořádání nebo sdružování někoho či něčeho za určitým účelem
orientace určování, určení, znalost polohy
personál souhrn osob v podniku apod. zaměstnaných
politika lidská činnost zaměřená na řízení společnosti s ohledem na její vnitřní správu a rozdílné zájmy a na její vztahy k jiným státům
pozitivní kladný
praktický opak k „teoretický“, zde spíše ve významu: sloužící dobře určenému účelu, dobře použitelný, vhodný, účelný
prevence předcházení něčemu, ochrana před něčím
princíp základní myšlenka, zásada
procedura postup při nějakém konání, jednání, řízení, např. léčebná procedura
profesionální odborný
program předem stanovený sled náplně
projekt návrh, plán
prostitute poskytování pohlavního styku za peníze
psychologický zde: týkající se duševní stránky člověka
psychotropní ovlivňující duševní činnost
ratifikace konečné schválení podepsané mezinárodní smlouvy orgánem povoláním k tomu podle ústavy (např. prezidentem)
regionální týkající se určité oblasti, kraje jako součásti většího územního celku
registrovat něco zapsat, zaznamenat do nějakého seznamu, rejstříku, za účelem evidence
rehabilitace zde ve smyslu medicínském: léčebná metoda

směřující k opětovnému nabytí schopností ztracených nemocí apod.

respektovat mít někoho nebo něco ve vážnosti, v úctě

sexuální týkající se pohlavního života

situace souhrn podmínek, okolností vztahujících se k někomu, něčemu, týkajících se někoho, něčeho

sociální týkající se lidské společnosti, společenský

specializace zaměření, zúžení nějaké činnosti, oboru na určitý úsek, spojené často se zkvalitněním, z odbornějším

speciální osobitý, zvláštní

stadium vývojové období, fáze, etapa

standard ustálená, normální míra, stupeň, který tvoří základ hodnocení něčeho; úroveň

statut organizační předpis, který upravuje vnitřní poměry a činnost určité organizace; stanovy

transplantace přenos tkáně nebo orgánu na jiné místo téhož nebo jiného organismu

Zdroje:

Klímeš, L.: Slovník cizích slov, 5., přepracované a doplněné, vydání, SPN Praha 1994

Kolektiv autorů: Encyklopedický slovník, 1. vydání, Odeon Praha 1993

Jazyková poznámka:

Název dokumentu Úmluva o právech dítěte, resp. Úmluva, píšeme v souladu s pravidly českého pravopisu s velkým počátečním písmenem. Jelikož však Sbíрка zákonů uvádí důsledně písmeno malé, respektovali jsme tuto skutečnost při uvádění doslovných citací jednotlivých článků Úmluvy ze Sbířky zákonů.

Česká rada dětí a mládeže

ČRDM založená v červnu 1998 jako nová organizace reprezentující své členy na národní i mezinárodní úrovni je politicky nezávislé, demokratické a dobrovolné sdružení, stojící na plném respektu svrchovanosti a samostatnosti svých členů. Zastřežuje více než 30 sdružení dětí a mládeže nebo sdružení s dětmi a mládeží pracujících.

Mezi nejvýznamnější patří A-TOM – Asociace turistických oddílů mládeže, ČTU – Česká táborská unie, FoS ČR – Folklorní sdružení České republiky, Junák – svaz skautů a skautek, Pionýr, SHM – Salesiánské hnutí mládeže, SH ČMS – Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, YMCA v ČR – Křesťanské sdružení mladých lidí.

Vznik ČRDM si vyžádalo poznání, že společně sdílená poslání, úkoly i obtíže se daří lépe naplňovat a řešit společným úsilím na jedné platformě, ovšem při zachování pestrého a mnohovrstevného vnitřního uspořádání.

Poslání ČRDM tkví rovněž v úsilí všemožně zviditelňovat náročnou práci mnoha tisíců dobrovolníků v očích veřejnosti; spolupracuje s dalšími sdruženími, vládními a nevládními organizacemi a institucemi, vyvíjí bohatou činnost informační, publikuje, pořádá semináře a akce pro členy i nečleny, vydává zpravodaj ARCHA. Každoročně pořádá na několika místech ČR akci s názvem Bambiriáda, na níž prezentují svoji činnost občanská sdružení dětí a mládeže a střediska volného času a představují dětem, rodičům i celé veřejnosti široké možnosti smysluplného využití volného času.

Kontakt: ČRDM, Senovážné nám. 977/24, 116 47 Praha 1, tel.: 02-24 102 209, fax: 02-24 102 541, internet: www.crdm.cz

Generali Pojišťovna a.s.

Koncern Generali patří mezi sto největších společností světa a ve více než 50 zemích sdružuje 120 pojišťoven, 48 holdingových a finančních společností a 7 realitních společností. V Evropě je Generali Group třetí největší pojišťovací skupinou. Generali Group má své zastoupení také v České republice. Již v roce 1832 byla v Praze založena pobočka Assicurazioni Generali. Generali u nás pak úspěšně působila až do roku 1945, kdy došlo dekretem prezidenta republiky ke znárodnění soukromých pojišťoven.

V roce 1993 jsme se vrátili zpět do České republiky jako jedna z nejsilnějších a nejspolehlivějších pojišťoven s širokou nabídkou produktů týkajících se pojištění osob, majetku, motorových vozidel, průmyslu a podnikatelů. Dnes je tedy Generali Pojišťovna a.s. již komplexním pojišťovacím ústavem, pro který pracuje více než tisíc zaměstnanců a spolupracovníků v celé České republice.

Kontakt: Generali Pojišťovna a.s., Bělehradská 132, 120 84 Praha 2, tel.: 02/21091 000, fax: 02/21091 300, infolinka: 0800/150 155, internet: www.generali.cz, E-mail: servis@generali.cz

Pionýr

Samostatné dětské občanské sdružení, působící ve všech okresech České republiky, je otevřenou organizací hájící zájmy a potřeby dětí a mládeže. Jeho demokratičnost se mimo jiné projevuje výrazným podílem dětí (přiměřeně věku) na spolurozhodování o všem, co se v oddílech a skupinách děje.

Hlavním prvkem činnosti je hra, a právě tou se snaží u dětí vzbudit vztah k hodnotám, jež jsou zakotveny v pionýrských ideálech. Jsou to: Poznání, Pravda, Překonání, Příroda, Přátelství, Paměť a Pomoc.

Činnost oddílů a skupin je rozmanitá. Převládá pravidelná činnost dětí během týdne a o víkendech, ale pořádají se i jednorázové akce pro nečleny. Během prázdnin sdružení organizuje tábory, kterých se účastní tisíce dětí – členů i nečlenů sdružení.

Pionýr je živé a činorodé sdružení, naplňující skutečný význam původem francouzského slova „pionýr“ – být hlasatelem nových myšlenek a cest, objevitelem nových směrů.

Kontakt: Česká rada Pionýra Senovážné nám. 977/24, 116 47 Praha 1, tel.: 02-24102293, fax: 02-24215101, internet: www.pionyr.cz

Nadace Dětem 3. tisíciletí

Nadace vznikla na základě poznání, že potřeby dětí jsou v současné době mnohými lidmi chápány jako zcela okrajové – a veškerou svou činností se tomuto nesprávnému postoji snaží čelit.

Podporuje dětská sdružení připravující děti a mládež pro samostatný život ve společnosti, vychovává děti a mládež v duchu ideálů zakotvených v Chartě OSN a pomáhá zajišťovat aktivní využívání volného času dětí, což je nejvhodnější prevence kriminality a všech nežádoucích sociálně patologických jevů (drogy, počítačová závislost, gamblersství aj.)

Tradiční akcí nadace se staly benefiční koncerty Děti dětem, na kterých účinkují děti z celé ČR a jejichž výtěžek je využíván ve prospěch dětí. Nadace také přispívá k informovanosti veřejnosti, např. podílem na seminářích k naplňování „Úmluvy o právech dítěte“ v České republice, nebo publikační činností. Realizací projektu „Oáza“ se nadace účastní evropské kampaně proti rasismu, xenofobii, intoleranci...

Kontakt: Nadace Dětem 3. tisíciletí, Senovážné nám. 977/24, 116 47 Praha 1, internet: www.detidetem.zde.cz

Dítě a společnost

Vztah společnosti a státu k dětem

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Definice dítěte

Známe to všichni. Když je třeba něco zařídit, dozvíme se, že už jsme velcí a všechno hravě zvládneme. Ovšem večer, když se chceme dívat na film, musíme jít spát, protože jsme malí a máme na to ještě dost času. Tehdy si ve skrytu duše umiňujeme, že až budeme dospělí, tak všem ukážeme. Ale kdy to vlastně přijde, ta dospělost?

Nutno poznamenat, že ne ze dne na den. Na světě neexistuje nikdo, kdo by šel večer spát jako dítě a ráno vstával jako dospělý člověk. Dospělost je pojem z oblasti psychologie a označuje ukončení procesu přerodu v dospělého jedince. Obecně můžeme říci, že člověk dospívá mezi 15. až 18. rokem věku, kdy se mění tělesně a dozrává i duševně. Protože se každý člověk vyvíjí jinak, je někdo dospělý dávno před svými osmnáctinami, někdo třeba až ve dvaceti.

V praktickém životě ale s pojmem „dospělost“ nevystačíme. Představte si, že by v zákoně stálo, že právo volit má každý dospělý člověk. Jak by se to určovalo? Někdo se cítí být dospělým ve dvanácti, někomu by se hodilo být dítětem ještě ve třiceti. Proto si musí každý stát ve svých zákonech jasně určit hranici, od které se člověk stane dospělým se všemi právy a povinnostmi. Právo ale nezná pojem „dospělost“, ten opravdu přenechme psychologům, právo používá pojem „zletilost“.

V ČR je zletilý každý občan, který dosáhne 18 let věku (někdy se také říká „plnoletý“).

Být zletilý znamená mít plnou občanskoprávní a trestněprávní odpovědnost. Mohu si tedy o sobě sám rozhodovat, koupit si auto, jít k volbám, oženit se. (Jedinou výjimkou z občanskoprávní zodpovědnosti je to, že nemohu být volen do některých orgánů, kde je předepsána určitá věková hranice. A tak z nás v osmnácti nemůže být ještě ani poslanec, ani senátor, ani prezident.)

Může být někdo zletilý, třebaže mu ještě není osmnáct? Ano, náš právní řád povoluje jedinou výjimku, a tou je sňatek. Jestliže chcete uzavřít sňatek, musíte být zletilí, a jestliže je sňatkuchtivá osoba mladší 18 let, pak musí požádat soud o nabytí zletilosti, zplnoletnění.

Úmluva o právech dítěte zakotvuje práva dětí, tedy všech nezletilců do 18 let věku.

Náměty:

Každé dítě je pro budoucí život vychováváno a připravováno zprvu rodiči, případně i příbuznými, později pak také učiteli a vychovateli. Kdo a jak připravoval tvé rodiče na budoucí roli otce a matky? Myslíš, že svůj úkol zvládají dobře? Zkus si sepsat povinnosti a práva, které mají tví rodiče vůči tobě, a seřaď je podle důležitosti tak, jak je chápeš ty.

Dokážeš si vzpomenout, zda máš ty nějaká práva a povinnosti vůči svému okolí?

Každé dítě má právo mít a znát svá práva. Každý člověk má také právo jednat na obranu svých práv. Co si vlastně představuješ pod pojmem „mít právo“?

Jak by měl člověk jednat na obranu práv svých nebo jiné osoby?

Zopakuj si, jaký je rozdíl mezi dospělostí a zletilostí.

Zjisti si, zda existují státy, v nichž je hranice zletilosti jiná než v České republice.

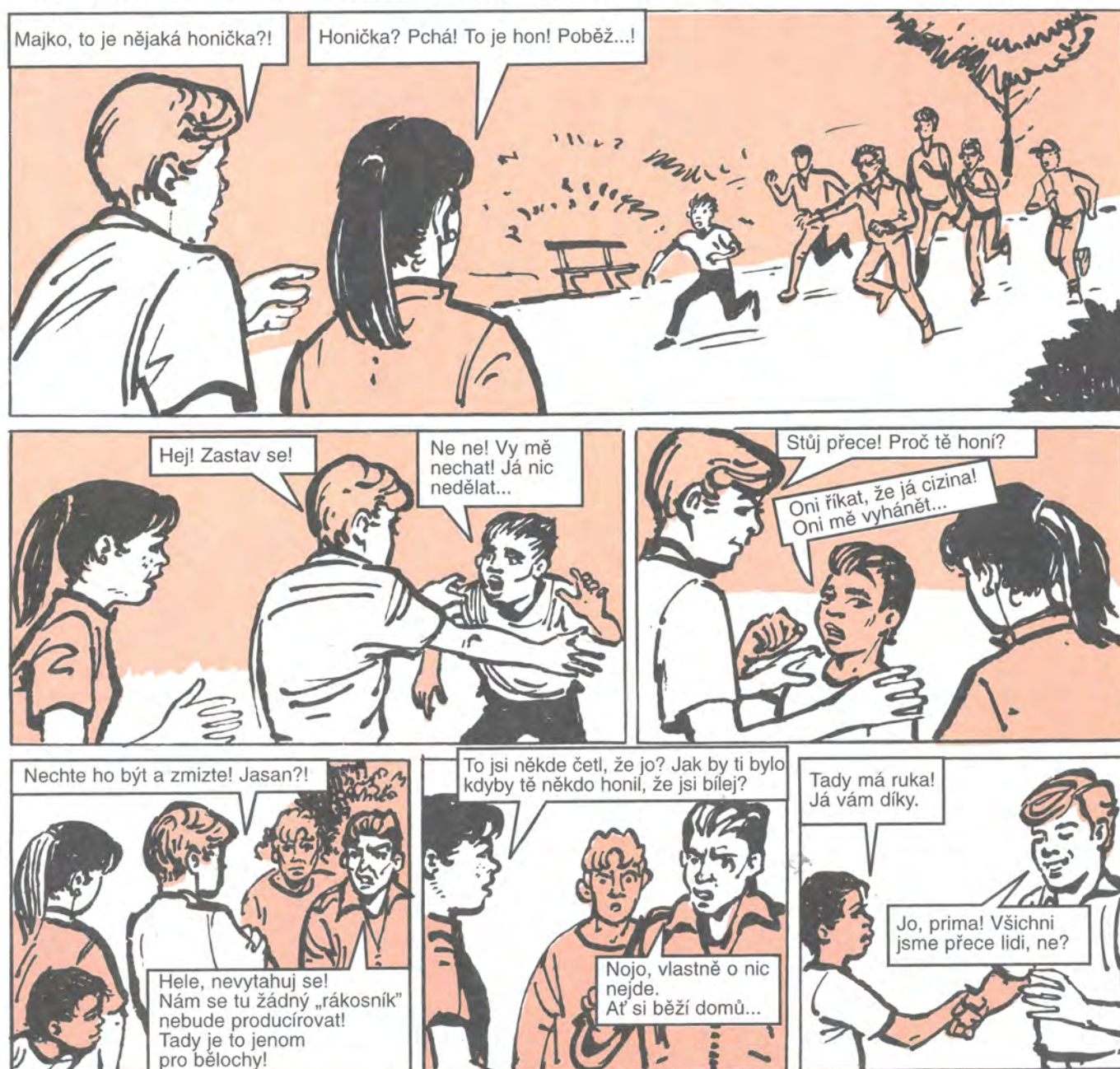
Je rozdíl mezi postavením dětí a dospělých ve společnosti? Vzpomeň si na příklady z vlastního života, kdy s tebou bylo jednáno jinak než s dospělou osobou.

Dítě a společnost

Každé dítě by mělo mít podle práva stejné možnosti

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Zákaz diskriminace

Státy se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená Úmluvou každému dítěti, a to bez jakéhokoli rozlišování (diskriminace) na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení, ale i národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné či duševní nepůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte, ale také jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

Státy se rovněž zavazují, že děti nebudou diskriminovány nebo trestány za činnost nebo přesvědčení, názory či postavení svých rodičů, případně zákonných zástupců a členů rodiny.

Všechna tato práva se vztahují dokonce i na ty děti, které pobývají na území státu jenom dočasně, protože tu jejich rodiče pracují a nejsou občany státu, případně jsou v cizím státě jako uprchlíci.

Tento článek je vlastně základním principem ochrany práv dítěte. Znamená to, že absolutně všechny děti musí mít stejná práva, bez ohledu na důvody a hlediska.

Náměty:

Diskriminace je jev, který bohužel provází lidstvo snad celou jeho existencí. Setkáváš se s ní i dnes, nebo si vzpomeneš na příklady z naší historie, ať dávné či nedávné? Myslíš si, že už jsi byl(a) někdy diskriminován(a)?

Znáš nějaké hnutí nebo skupiny, které hlásají a prosazují diskriminaci dětí, mládeže, ale i dospělých? Souhlasíš s nimi nebo je odsuzuješ? Udej důvod, proč souhlasíš, nebo proč je odsuzuješ.

Zjistí, zda u nás existují dětské organizace, které svým členům přiznávají jejich práva.

V případě, že by některá parta nebo organizace mezi sebe nechtěla přijmout dítě jiné národnosti nebo rasy, je to diskriminace – a jaká?

Stalo se ti, že jsi viděl(a) děti, které se posmívaly spolužákovi, jehož rodič byl ve výkonu trestu, nebo ho nechtěly mezi sebe přijmout? Myslíš si, že to bylo správné? Jaké cizí slovo pro jejich chování použiješ?

Znáš některé národnostní menšiny na území naší republiky? Jaké?

Je ve vaší třídě nebo škole dítě jiné národnosti? Chováte se k němu stejně jako k ostatním dětem?

Dítě a společnost

Dbát je třeba na vše, co je v zájmu dětí a co jim prospívá

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárny-mi orgány.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Zájmy dítěte

Někdy se říká, že to, co je dobré pro dítě, je dobré i pro dospělé. Ale obráceně to už neplatí. Zájem dítěte by proto měl být prvořadým hlediskem při rozhodování státních orgánů i soukromých sociálních institucí. Stát musí dítěti poskytovat odpovídající péči i v případě, kdy mu ji nemohou poskytnout rodiče nebo jiné odpovědné osoby. Oprávněný zájem dítěte musí mít přednost. Ten by měl být základním hlediskem při veškerých záležitostech týkajících se dětí, ať už řešených veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

Náměty:

Mezi nejzávažnější rozhodnutí týkající se zájmů dítěte je rozhodnutí o jeho budoucím povolání. Zkuste si na toto téma pohovořit v kolektivu (třída, oddíl, klub ap.) a vyměňte si zkušenosti, jaké máte se svými rodiči. Rodiče však mohou rozhodovat třeba i o náboženském zaměření dítěte, o rozvoji jeho zájmů a zálib, o jeho kamarádech.

Zkus zjistit, na jaké škole se tví učitelé připravovali na své povolání a co všechno museli vystudovat? Mohlo by tě rovněž zajímat, proč si zvolili povolání učitele.

Máš možnost otevřeně vyjádřit vlastní, někdy třeba trochu rozdílné, názory na svoji budoucnost?

Máš v takovém případě podporu druhého rodiče, případně příbuzných?

Zkuste sestavit tabulku nejčastějších povolání rodičů dětí ve vaší třídě, oddíle, klubu.

Diskutujte o tom, co děti prožívají a co se s nimi děje při rozvodu rodičů.

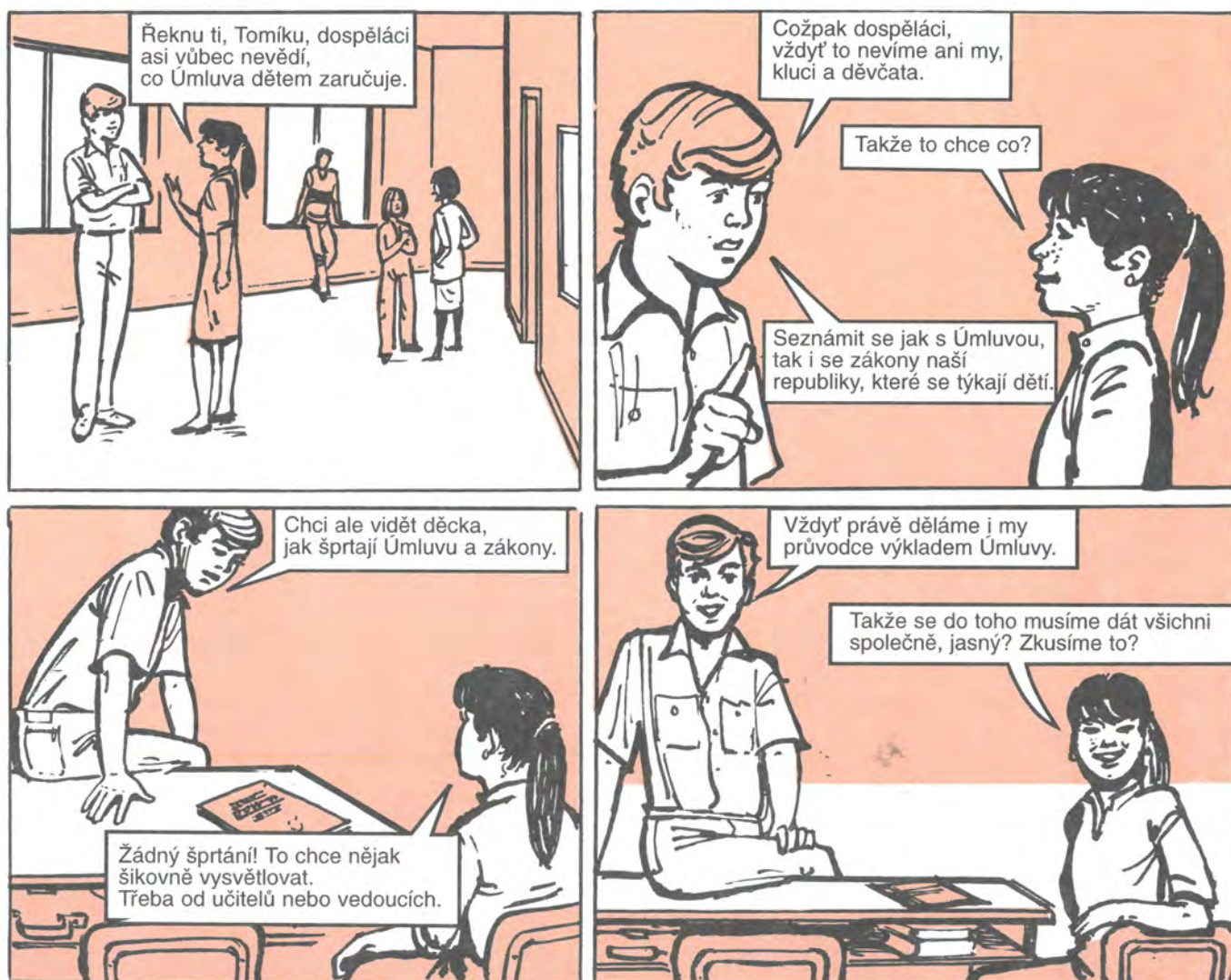
Jak by o dětech měl rozhodovat soud při rozvodovém řízení rodičů?

Dítě a společnost

Zákony jsou dobré, pokud vyhovují zájmům dětí

Článek 4

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Výkon práv

V tomto článku se státy zavazují provést změny v zákonech, případně i jinak zajistit plnění Úmluvy, například účinnými opatřeními vlády a dalších správních orgánů státu. Smyslem tohoto článku je proto dosáhnout, aby se státy nemohly vymlouvat, že jim jejich vlastní zákony nedovolují, aby například děti mohly v praxi uplatnit to či ono právo, jako třeba zakládat si své zájmové organizace.

Taková opatření musí smluvní státy přijmout v maximální míře podle svých prostředků a tam, kde je to zapotřebí, i v rámci mezinárodní spolupráce.

Náměty:

Učinil náš stát všechno pro to, aby Úmluva o právech dítěte u nás byla uplatněna v co nejširší míře? Pohovořte si o tom ve škole po dohodě s učiteli, případně na schůzce svého oddílu, klubu, uspořádejte v domě dětí či jiném podobném zařízení volnou tribunu dětí a dospělých.

Nejdřív se však dobře seznajte se samotnou Úmluvou o právech dítěte, alespoň v té podobě, v jaké ji právě držíte v ruce.

Kdybys byl(a) vysoce postaveným činitelem našeho státu, jaké změny v zákonech bys provedl(a) pro dodržování Úmluvy o právech dítěte?

Myslíš si, že je v České republice dost nebo naopak málo organizací sdružujících děti a hájících jejich zájmy?

Pokud odpovíš ano, uveď proč, a stejně postupuj při záporné odpovědi.

V zákonech České republiky vyhledejte alespoň dva příklady, kdy zákon ošetřuje některá z práv dítěte (dle Úmluvy).

Ve třídě, oddíle, klubu zkuste společně vyjmenovat nejméně deset těchto organizací.

Znáte organizaci chránící práva dětí, která pracuje na mezinárodní úrovni?

Zamyslete se, případně diskutujte o tom, čím je pro vás Úmluva významná.

Jaké zkušenosti máš z rodiny, ze školy, z veřejnosti s uplatňováním Úmluvy o právech dítěte?

Dítě a společnost

Rodina má nejen povinnost, ale i právo o dětech rozhodovat

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Rodičovské vedení a schopnosti dítěte

Tento článek vás zřejmě příliš nepotěší. Nicméně je pravda, že smluvní státy Úmluvy se zavazují respektovat odpovědnost, práva, ale i povinnosti rodičů nebo v odpovídajících případech i členů širší rodiny, stejně tak i obce v souladu s místním obyčejem, dále pak zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě. Vše směřuje k tomu, aby dítěti v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi byla poskytnuta orientace a vedení při výkonu jeho práv uznaných touto Úmluvou.

V souladu s morálními normami platnými v některých zemích, například arabských, asijských a dalších, respektuje Úmluva i právo širší rodiny na rozhodování o orientaci dítěte.

Náměty:

O svých právech většinou nikdo nepochybuje, ale která z nich přiznáš ty svým rodičům? Samozřejmě vůči své osobě. Promysli si to a napiš.

Shodnete se na postupu, jak jednat s rodiči v případech, kdy se vaše zájmy neshodují s jejich představami a zájmy?

Umíš otevřeně se svými rodiči pohovořit o svých zájmech a představách o budoucím povolání i o životě? Dokážeš přijmout rozumné názory rodičů nebo příbuzných?

Vzpomeneš si na nějaký příklad, kdy tě rodiče „donutili“ něco udělat? Zkus teď, po určité době, jejich postup zhodnotit a posoudit, zda tenkrát učinili dobře nebo špatně a proč?

V jakých otázkách se názory tvých rodičů většinou nejvýrazněji liší od tvých?

Diskutujte o tom, zda a proč mají rodiče právo zasahovat do tvého života.

Čeho si u svých rodičů nejvíc vážíš?

Co ti na nich naopak vadí?

Základní práva dítěte

Děti mají právo na život

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Zachování života a rozvoj dítěte

Úmluva žádá, aby státy uznávaly přirozené právo každého dítěte na život. Měly by proto v nejvyšší možné míře zabezpečit zachování života dítěte a jeho rozvoj. Vždyť právo na život je to nejzákladnější právo každé lidské bytosti, které vždy a za všech okolností musí být co nejpřísněji hájeno.

A přece jsou přinejmenším dva velice sporné případy, kdy se hovoří o možnosti toto právo na život nedodržet. Je to trest smrti a umělé přerušení těhotenství. Uložit trest smrti zakazují právní řády naprosté většiny států, nicméně některé země ho stále ještě za nejtěžší trestné činy ukládají. U nás je trest smrti zrušen úplně.

A jak je to s umělým přerušením těhotenství? Problém spočívá především v přesném určení okamžiku, kdy se ze zárodku stává lidská bytost chráněná právem na život. Naše Listina základních práv a svobod jen konstatuje, že lidský život je hodný ochrany již před narozením.

Náměty:

Poslechni si zpravodajství v rozhlasu či v televizi, přečti si noviny a hned pochopíš, jak často a jakým způsobem je život dětí ve světě ohrožován. Hlad, válka, terorismus, dopravní nehody, ale i špatné zacházení... To jsou jen ty nejznámější a nejčastější příčiny.

Pohovořte si znovu na toto téma v kolektivu své třídy, v oddíle či v klubu. Zkuste také připravit relaci do školního rozhlasu, napište o tom do svého časopisu, udělejte vývěsku. Nezapomeňte však z toho vyvodit i určitý závěr – dá se s tím něco udělat? Jak se můžete připojit vy, chlapani a děvčata?

Zjistí si, zda máte u vás na hřbitově koutek s hroby tzv. „nekřtěňátek“ a co to znamená. Starší lidé vám o tom jistě budou rádi vyprávět.

Slyšel(a) jsi o tom, jak zacházeli se slabými, nedokonale vyvinutými dětmi ve starověké Spartě? Myslíš si, že se něco podobného opakuje i v novodobé historii?

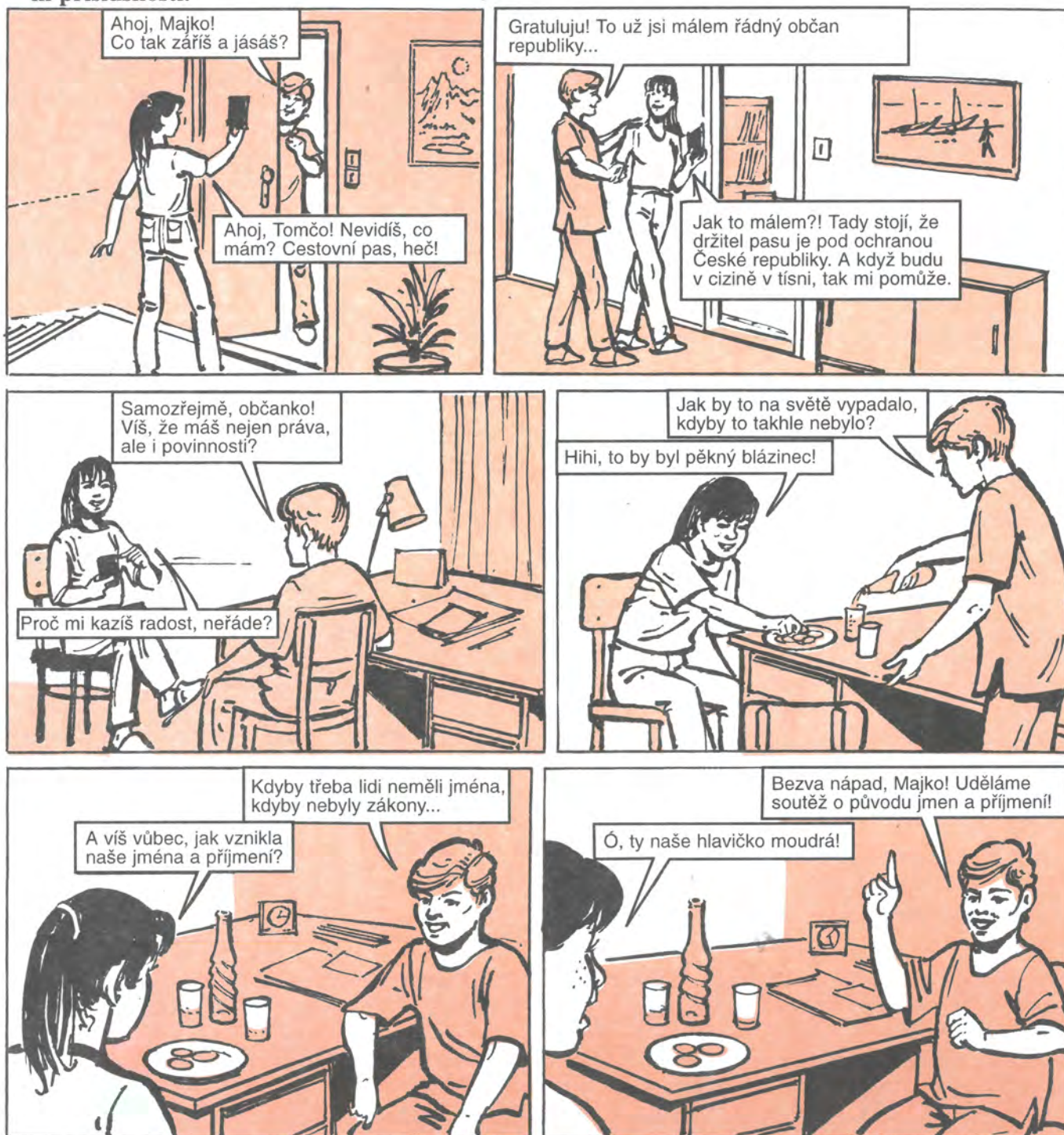
Znáš některý stát, v němž lze udělit trest smrti? Za jaké je to zločiny?

Základní práva dítěte

Děti mají právo na jméno a státní příslušnost

Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Právo dítěte na jméno a příslušnost k státu, v němž se narodilo

Každé dítě musí být ihned po narození úředně zaregistrováno. U nás se tak stane zápisem do matriky, do knihy narozených, kterou vedou obecní zastupitelstva. Od narození má dítě právo na jméno, má právo znát své rodiče, pokud je to možné. Případy, kdy tomu tak není, nejsou příliš četné, ale existují. Například když je nalezeno opuštěné dítě. I tehdy je stát povinen dítěti pomoci. Tím, že se dítě v určitém státě narodí, automaticky se stává jeho státním příslušníkem, získává vztah k určitému státu se všemi právy, ale i povinnostmi. Občan má například právo na ochranu ze strany státu, právo volit, právo na základní vzdělání. Mezi povinnostmi patří například vojenská služba, placení daní apod. Samozřejmě některá práva i povinnosti se týkají všech občanů bez ohledu na věk, jiná právě dětí, další jenom dospělých.

Náměty:

Co je třeba, aby bylo občanovi potvrzeno státní občanství? Jak „získáš“ státní občanství ty? Proč vlastně je nutné mít státní občanství?

Zkus si zahrát hru „Právo na jméno a rodiče“: Ráno se probudím a nevím, kdo jsou mí rodiče, kdo jsem a jak se jmenuji. Co udělám? Nemohu jít na policii, venku mě nikdo nezná. – Zavři oči a pět minut přemýšlej. O svých zážitcích a návrzích co dělat si popovídej s kamarády. Je vůbec možné, aby někdo neměl jméno, neměl rodiče? Co s tím? Jak osvojit dítě, jehož otec ani matka nejsou známi?

Znáš svůj rodný list? Kde jsi zapsán(a) v matrice? Jaká je tvá státní příslušnost a národnost? Které křestní jméno se ti líbí?

Umíš odpovědět, pokud jde o příbuzenské vztahy v rodině?

- Otec tvého otce je tvůj
- Otec tvého otce je mamčin
- Bratr tvé matky je tvůj
- Syn (dcera) sestry tvé matky je tvůj (tvoje)

Zkus napsat pět dívčích a pět chlapeckých jmen nejčastěji užívaných v České republice.

Víš, co znamená tvé křestní jméno? Můžeš to zjistit v knize „Tisíc jmen v kalendáři“ nebo „Jak se bude jmenovat“.

Zkus napsat krátkou povídku na téma „Jak vzniklo mé příjmení“. Svě představy můžeš porovnat s knihou „Původ českých příjmení“.

Jaký význam má nebo bude mít pro tvůj život získání občanského průkazu?

Základní práva dítěte

Děti mají právo na zachování totožnosti,
příslušnosti k rodině a státu

Článek 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.
2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

Zachování identity

Slovo identita zní velice cize, a přece to znamená totožnost. Také zachování totožnosti dítěte patří k jeho právům, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků. Stát je povinen zabránit nezákonným zásahům do těchto práv. Myslíte si, že tohle ustanovení nemá žádný význam? Vzpomeňte si na mezinárodní únosy dětí, k nimž ve světě dost často dochází. S tím pak souvisí i falšování totožnosti dítěte. Pokud k tomu dojde, jsou státy povinny podniknout co nejrychleji všechny kroky k tomu, aby dítě znovu našlo svou vlastní pravou totožnost i rodinu.

Náměty:

Vycestovat do jiného státu, to je dnes běžná věc. Dospělí lidé jezdí do ciziny na nejrůznější služební cesty, ale také za prací nebo na dovolenou. Běžné začíná být i studium v cizích státech a školách. Možná že i ty jsi už byl(a) za hranicemi našeho státu. Jaké podmínky jsi musel(a) splnit ty, případně tvoji rodiče, abys mohl(a) vycestovat?

Pokud jsi ještě za hranice našeho státu necestoval(a), zjisti si, co všechno si k takové cestě potřebuješ vyřídit.

O únosech dětí jsi už možná slyšel(a), podobné příběhy byly i zfilmovány, byly o nich napsány knihy. Víš, kdy v historii našeho státu došlo k takovému násilnému odnětí dětí od rodičů? Jaký byl osud těchto dětí a kdy se některým z nich podařilo vrátit zpět do vlasti (často ne k vlastním rodičům, protože ti byli zabiti nebo umučeni)?

Existuje vůbec nějaký důvod pro to, aby bylo dítě rodičům odebráno? Zjisti, za jakých podmínek k tomu může dojít, zda je to ospravedlnitelné a pro dítě nezbytné.

V kterých zemích jsi byl(a) a jak se ti tam líbilo?

Dovedeš si představit nevýhody neúplných rodin? Pohovořte si o tom s kamarády nebo spolužáky. Zkus si představit situaci, že se ty sám (sama) octneš v cizím prostředí, u cizích lidí, daleko od svých rodičů a od domova. Co bys dělal(a), na koho by ses v případě potřeby obrátil(a) s prosbou o pomoc?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo žít se svými rodiči a udržovat s nimi styky

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.
2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.
4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Odloučení od rodičů

Dítě nesmí být odděleno od rodičů proti jejich vůli. Přesto však může soud o oddělení rozhodnout v případech, kdy je dítě rodiči zanedbáváno nebo dokonce zneužíváno, a jeho rozhodnutí je v souladu s právem. Soud také rozhoduje v případech, kdy rodiče spolu nežijí a je nutno určit, komu dítě svěřit do péče. Dítěti však zůstává právo udržovat osobní kontakty s oběma rodiči, pokud ovšem není v jeho zájmu, aby se s nimi, nebo s jedním z nich, nestýkalo.

Náměty:

To, že se dnes mnoho rodičů rozvádí a soudy pak rozhodují o tom, kterému z nich bude dítě svěřeno, je smutná skutečnost. Nejsou vzácné ani případy, kdy otec usiluje, aby mu přiřkli do péče syna, zatímco dcera má žít s matkou. Jindy jsou děti svěřovány prarodičům, a konečně i do ústavní péče.

Dokážeš zjistit, jaké okolnosti má při takových rozhodnutích na zřeteli soud? A co by měli vzít v úvahu rozvádějící se rodiče při svých požadavcích na svěření dětí do péče? Je správné, aby se ve sporech rodičů staly děti zbraní jednoho proti druhému?

Jak bys postupoval(a) v případě, že bys rozhodoval(a) o osudu dítěte, jehož rodič byl pro trestnou činnost odsouzen do vězení?

Je mezi tvými spolužáky chlapec nebo dívka, jejichž rodiče jsou rozvedeni? Ovlivňuje to nějak tvůj vztah k nim nebo to pro přátelství není podstatné a rozhodující?

Pokud jsi členem nějaké organizace sdružující děti, měl by se váš kolektiv zajímat o kamarády, které trápí, že se jejich rodiče rozvádějí nebo už spolu nežijí. Zkus vymyslet, jak jim pomoci.

Dítě může žít z vážných důvodů v náhradní rodině.

Zkus si představit, že si musíš vybrat jen jednoho ze svých rodičů. Určitě by to bylo složité rozhodování. Koho by sis vybral(a)? A proč?

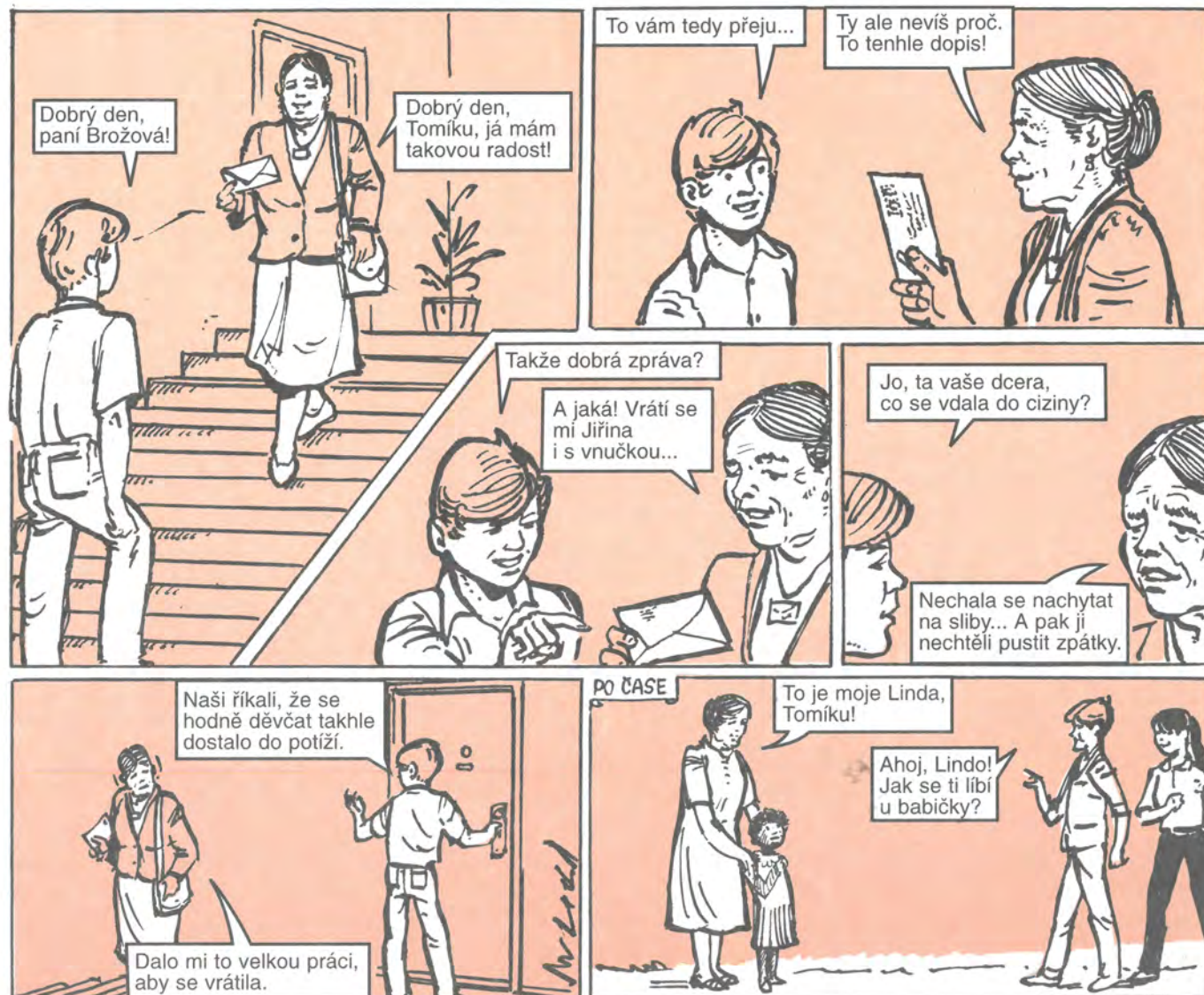
Myslíš si, že by náhradní rodiče měli dítěti sdělit, že nejsou jeho pravými rodiči?

Předpoklady rozvoje dětí

Být s rodiči nesmí dětem zabránit žádná státní hranice

Článek 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9 odst.1 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny.
2. Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9 odst. 2 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této úmluvě.

Spojování rodin

Ustanovení článku 10 Úmluvy vychází z jednoho ze stěžejních práv každé lidské bytosti – práva opustit kdykoliv kteroukoliv zemi, včetně své vlastní, a opět se do ní moci vrátit. Omezení tohoto práva však Úmluva připouští za určitých podmínek, jak se ještě dozvíte.

Proto mají jak děti, tak rodiče, kteří se chtějí spojit s dalším členem své rodiny, právo na to, aby jejich žádost o vstup na území jiného státu nebo jeho opuštění, byla kladně vyřízena. Uvedené právo je u nás plně zajištěno a každý se může svobodně usídlit v zahraničí a opět se vrátit. Vždycky to však u nás neplatilo a v řadě zemí je tomu tak doposud.

Náměty:

Zamyslete se s kamarády nebo spolužáky nad tím, jaké důvody mohou některé státy vést k tomu, že omezují svým občanům právo na vycestování do ciziny a návrat zpět. Jak se taková omezení mohou dotknout dětí a v kterých případech jsou tím nejvíce postiženy? Za dané situace je však možné i to, že jeden stát vycestování umožní, ale druhý nikoliv. Co to znamená pro děti, jejichž rodiče jsou takhle od nich odloučení?

Znáš nějaký případ, kdy náš občan či občanka vycestovali do ciziny a pak jim druhý stát bránil v návratu domů? Jaký mohl mít k takovému počínání důvod?

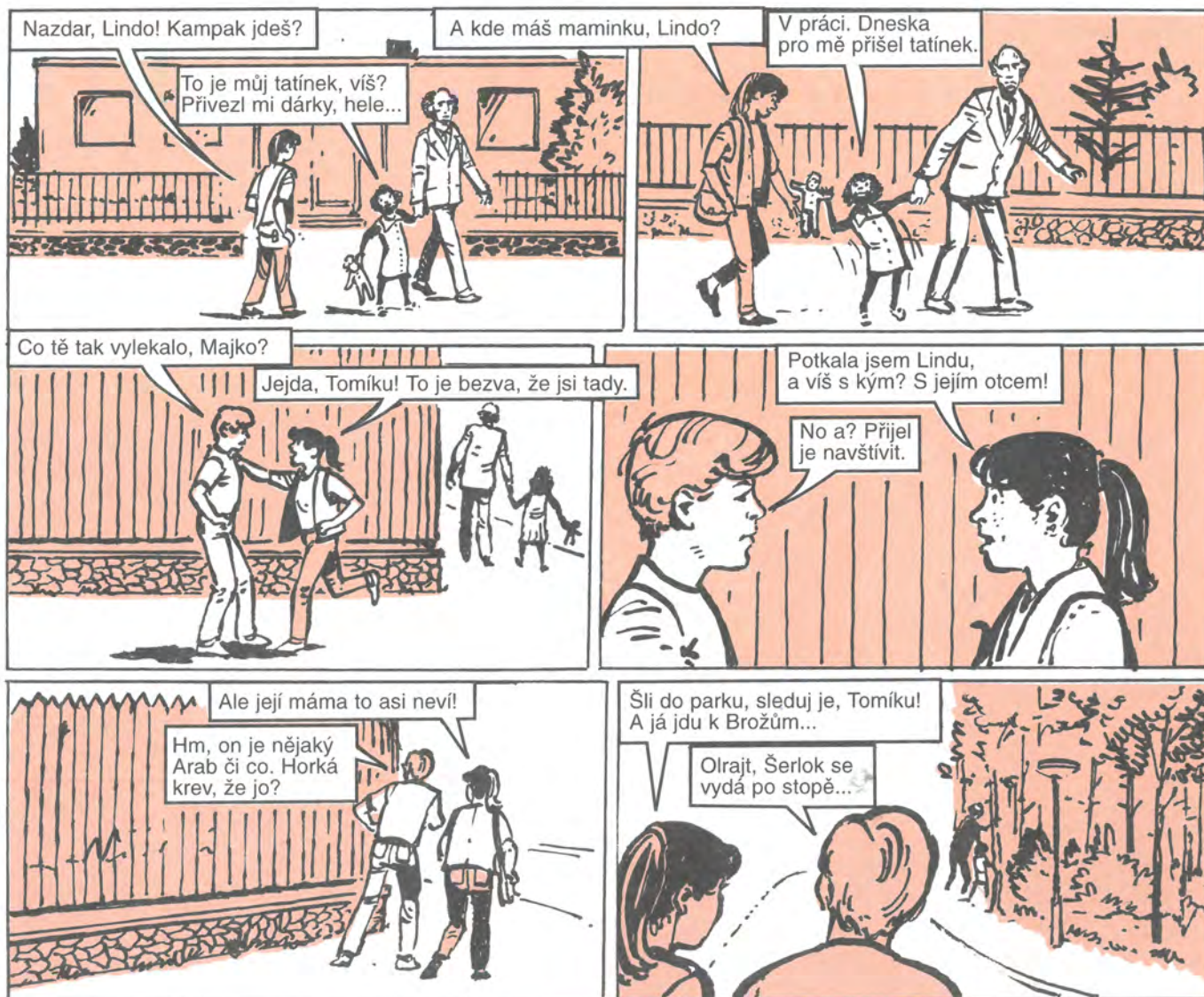
Jak má postupovat ten, komu je odepráno právo spojit se s členem rodiny žijícím v zahraničí, zejména v případě, kdy jde o dítě?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti nesmějí být násilím přemístovány do zahraničí

Článek 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět.
2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Nezákonné přemístění a nevracení dětí

Státy jsou povinny potírat nezákonné přemístování dětí do zahraničí a odmítnutí jejich navrácení zpět. Tento článek se týká velmi složitých problémů, k nimž někdy dochází ve sporech o děti, jestliže jsou jejich rodiče občany různých států. I když je soudem jednoho státu dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, ten druhý vždy nemusí být s tímto rozhodnutím srozuměn. Nejsou proto řídké případy, kdy je dítě uneseno, nebo se po návštěvě už nevrátí. Takové případy jsou dost časté u muslimských otců, kterým jejich islámský zákon i tradice dávají výhradní právo rozhodovat o svých dětech. Úmluva však státům ukládá nepřipustit taková jednání.

Náměty:

Znáte ze sdělovacích prostředků, nebo dokonce ze svého okolí, případy rodin, kdy nejsou manželé stejné národnosti či rasy, ale mají odlišná i náboženství? Zkuste zjistit, jaké okolnosti – vzniklé z uvedené situace – by mohly vést k ohrožení práv dítěte. Domníváte se, že i u nás mohou vzniknout spory třeba jen z důvodu různých náboženství? Jaký vliv mají rasové rozdíly?

Pokud neznáte ze svého okolí případ, v němž by se dítě stalo předmětem sporu mezi naším občanem (občankou) a jeho cizím partnerem (partnerkou), zkuste takový případ najít v tisku nebo v literatuře a pohovořte si o něm. Jaké budou vaše závěry?

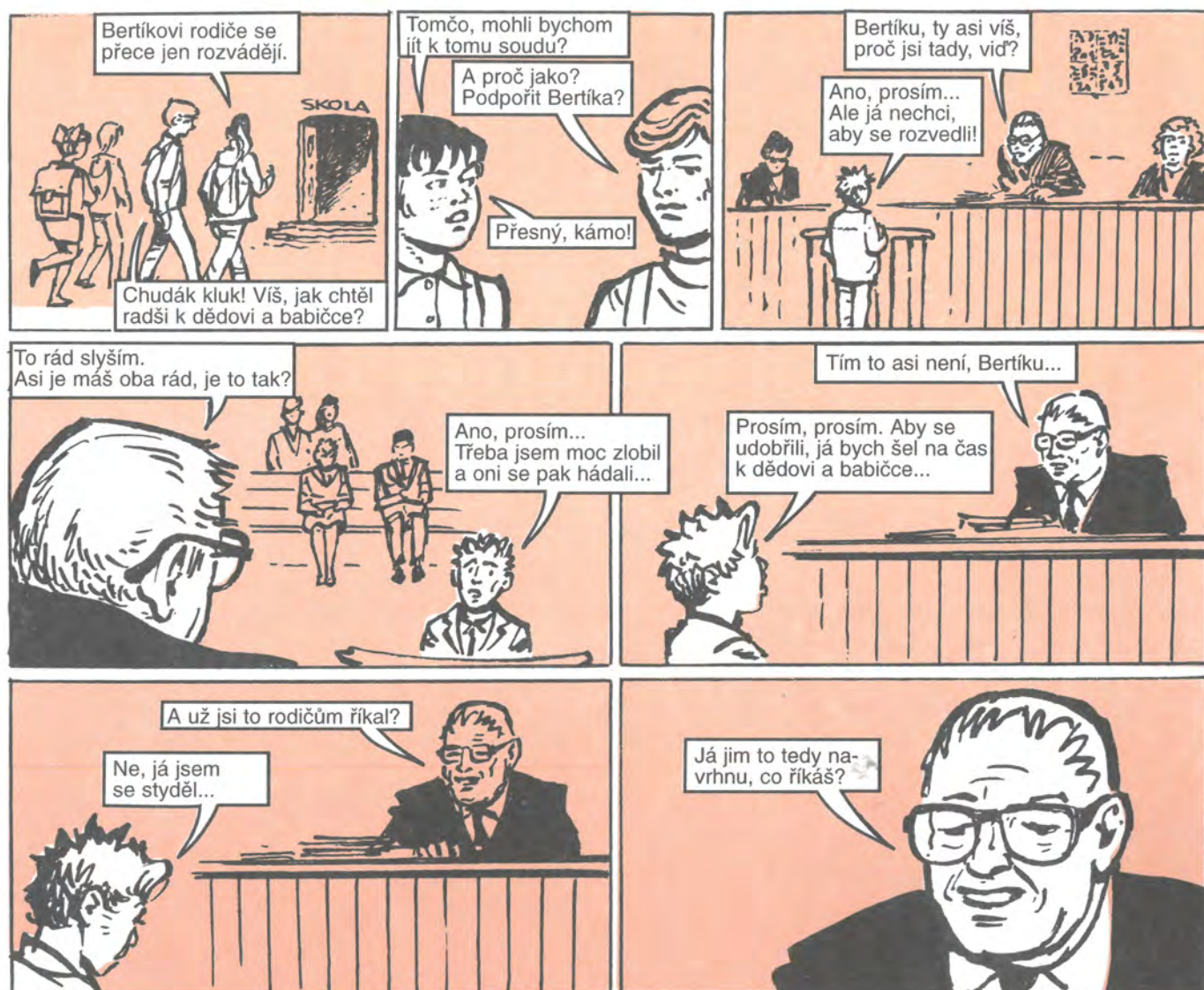
Co by mělo rozhodovat ve vztahu dvou lidí, který končí sňatkem, ale každý z nich je jiné národnosti, rasy či náboženství? Jaké okolnosti by při eventuálním rozvodu měly mít v případě rodičovství přednost?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo svobodně se vyjadřovat a být vyslyšeny

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo jeho příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Názor dítěte

Dítě, které je schopno samostatně vyjadřovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně sdělovat ve všech záležitostech, které se ho týkají. Názorům dítěte se musí věnovat taková pozornost, jaká odpovídá jeho věku i úrovni. Proto musí mít možnost, aby bylo vyslechnuto například v každém soudním a správním řízení, které může mít vliv na jeho práva nebo povinnosti a životní podmínky. Dítě může být vyslechnuto buď přímo, případně může názory dítěte tlumočit jeho zástupce. Typickým příkladem takového soudního řízení je rozvod rodičů a nelehké rozhodování o tom, s kterým z rodičů bude dítě po rozvodu žít. Může to však být i v případě řízení o osvojení staršího dítěte adoptivními rodiči.

Náměty:

Zkus se zamyslet a potom vysvětlit, co si představuješ pod pojmem „váha přisouzená názorům dítěte odpovídajícím jeho věku a zralosti“.

Domníváš se, že když se rodiče rozvádějí, má dítě právo mluvit do toho, s kým chce nadále žít (u otce nebo u matky, ale třeba i u prarodičů či příbuzných)? Jak to probíhá u soudu, nebo kdo především má v takové záležitosti hlavní slovo?

Pokud patříš k těm, kteří to zažili na vlastní kůži, pověz o tom svým kamarádům či spolužákům.

Už se ti někdy stalo, že jsi nemohl(a) vyjádřit svůj názor? Kdy a proč?

Zkusil(a) jsi ve své třídě (v družině, klubu ap.) kdykoliv vyjádřit svůj názor? Bránil ti v tom někdo nebo něco, a proč?

Vyslechnou tě doma či ve škole rodiče, učitelé, ředitel, mistr atp.? Jak to probíhá ve vaší organizaci sdružující děti?

Možná občas slyšíš, že jsi drzý(á), když říkáš, co si myslíš.

Domníváš se, že jestliže máš právo svůj názor vyslovit, mělo by to být s určitou dávkou slušnosti? Záleží jenom na tom, co se řekne, nebo i na tom, jak se to řekne?

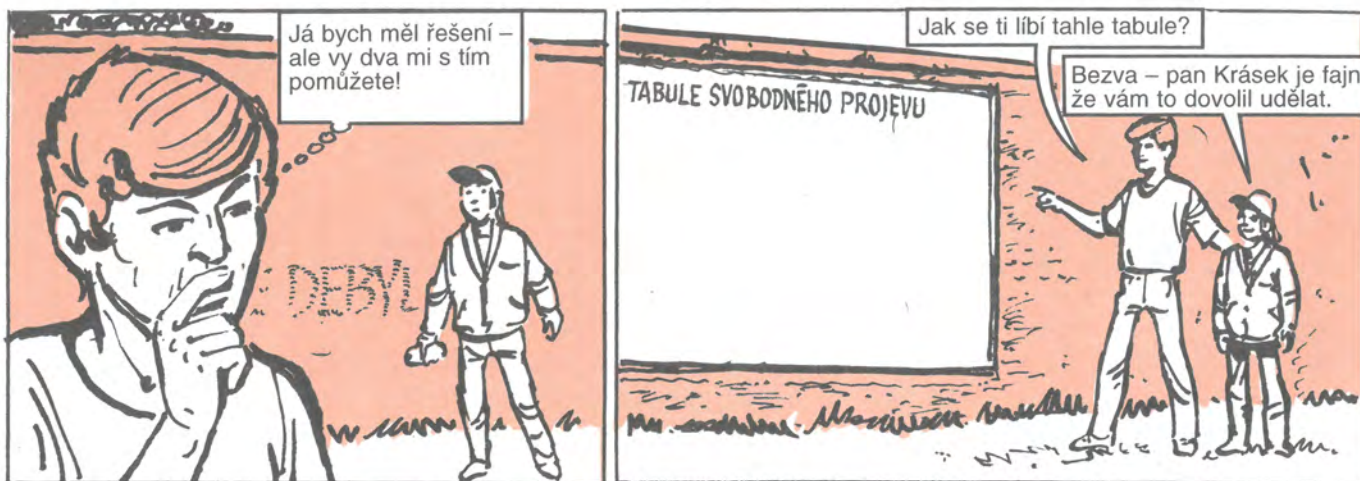
Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo svobodně přijímat a rozšiřovat informace

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte.
2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon; a jež jsou nutná:
 - a) k respektování práv nebo pověsti jiných
 - b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Svoboda projevu

Dítě má právo na svobodu projevu, tedy vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, a to ústně, písemně, tiskem, prostředky uměleckého vyjadřování i jinak, podle svého rozhodnutí. Před dětmi by proto nemělo být utajováno nic z toho, co je může obohatit, co jim pomůže vytvořit si vlastní, nepokřivený názor na svět. Podle Úmluvy není možné před dětmi vytvářet tabu – zákazy z důvodů politických, ideologických, ale i náboženských nebo zase naopak ateistických.

Ovšem i právo na svobodu projevu má svá určitá omezení, která je nutné dodržovat v obecném zájmu i v zájmu dětí samotných. Úmluva říká, že taková omezení musí stanovit zákon a musí být nezbytně nutná kvůli dodržování práv a pověsti jiných osob, ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, zdraví a morálky.

Každý, kdo uvažuje o svých právech, musí brát v úvahu pravidlo, podle kterého „moje práva končí tam, kde začínají práva někoho jiného“. Nehledě na to, že právo vědět a znát musí brát v úvahu i věk dětí, i pokud se někdy cítí starší a vyspělejší, než se dospělým zdá.

Náměty:

Máte také chuť veřejně něco sdělit ostatním? Třeba to, co je ve vašem okolí pěkné, anebo naopak. Pište, kreslete, fotografujte! Zkuste po dohodě se starostou obce, ředitelem školy, vedoucím apod. zřídit Tabuli svobodného projevu. Vydávejte časopis, připravujte relace do školního nebo místního rozhlasu, pište do novin.

Cítíš někdy chuť někomu něco veřejně sdělit? Jak by ses o to pokusil(a) ? Stydíš se veřejně vystoupit a projevit svůj názor třeba i na ty nejobyčejnější věci?

Slyšel(a) jsi někdy něco o „zakázaných knihách a autorech“? Myslíš, že mají všichni stejné podmínky a možnosti, aby mohli šířit své názory? Znáš nějaké záporné příklady?

Zkus vymyslet několik příkladů omezení svobody vyjadřování z důvodu zachování pověsti jiných osob, národní bezpečnosti, veřejného pořádku, zdraví a morálky.

Snaž se vymyslet co nejvíc způsobů, kterými můžeš vyjadřovat své názory.

Už ses dostal(a) do situace, že ti někdo zakázal něco říci? Proč si myslíš, že ti to zakázal? Měl na to právo?

Setkal(a) ses někdy v rodině, ve škole, ve sdružení, na veřejnosti s tím, že by tvé prožitky, myšlenky a postoje, které vyjádříš nahlas, byly respektovány?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo svobodně myslet a projevovat víru či náboženství

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.
3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Svoboda svědomí, myšlení a náboženství

Dítě má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. V dětství jsou to však rodiče, jimž Úmluva přiznává právo usměrňovat v tomto ohledu vývoj dítěte tak, aby to odpovídalo jeho postupně se rozvíjejícím schopnostem. Samozřejmě, že je to současně i jejich povinnost (viz článek 5). Některé věci totiž dospělí mohou posoudit lépe než děti, ale záleží na přístupu, jak jim to vysvětlit nebo zdůvodnit. Nicméně si však dítě může myslet, co chce, a nelze je proto trestat. Může být věřící nebo nevěřící, ale nemůže kvůli tomu být nějak znevýhodněno (např. ve škole). Jenom rodiče mají právo napomáhat formování jeho myšlení.

Úmluva však dává i v tomto případě státu právo stanovit zákonná omezení, stejně jako u předchozího článku. Připomeňte si třeba některé cizí náboženské sekty, jejichž činnost je v naprostém rozporu se zásadami ochrany zdraví, morálky, bezpečnosti nebo i dalších práv. Obdobně je tomu i s některými politickými idejemi. Zde musí svoboda ustoupit obecnému a důležitějšímu zájmu.

Náměty:

Seznam se s postupným vývojem náboženství a víry, zamysli se nad pokrokem v jednotlivých obdobích, ale i zpátečnictvím, které někdy vývoj přinesl. Měl(a) bys vědět, že existují i různé náboženské sekty, jejichž cílem je vlastně omezování svobody rozhodování. Pokus se poznat rozdíly mezi hlavními církvemi, které u nás působí, a zjisti si, jaký je jejich názor na budoucnost lidstva a pokrok vědy a techniky.

Domníváš se, že rodiče mohou a mají své děti nutit, aby chodily například do kostela a na náboženství? Nebo tomu může být i naopak? Jaká bude tvá odpověď?

Lidská práva na svobodu víry, svědomí a mínění jsou myšlena jako ochrana proti vnučování víry. Znáš příklady z minulosti naší země, kdy neexistovala svoboda vyznání?

Myslíš si, že by se mělo náboženství vyučovat ve škole jako jeden z předmětů? Proč ano, proč ne?

Jaké jsou tvé zkušenosti s tím, že se ve výchově a vzdělávání bere ohled na náboženství i jiné názorové přesvědčení, ať už tvoje nebo tvých kamarádů či spolužáků?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo na svobodné sdružování a shromažďování

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.
2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod jiných.

Svoboda sdružování a shromažďování

Děti mají právo sdružovat se do svých zájmových organizací, které ovšem mohou zakládat pouze s těmi omezeními, která už známe z předchozích článků. Je přirozené, že platí zákaz založit třeba neofašistickou organizaci, jejímž cílem je porušovat lidská práva jiných osob.

Není však možné, aby byla zakazována nebo jinak poškozována dětská či mládežnická organizace jenom proto, že někomu nevyhovuje její myšlenkový základ, náboženská orientace nebo jiná charakteristika, a proto s ní nesouhlasí.

Stejně zaručené, ale rovněž stejně omezené, je právo dětí shromažďovat se, například uspořádat demonstraci kvůli něčemu, co je třeba trápí. Přesto musí existovat možnost takovou demonstraci zakázat třeba proto, že je velice hlučná (např. poblíž nemocnice), na rušné dopravní křižovatce a tak podobně. Povolit ji lze jenom tam, kde nebude porušovat práva jiných nebo bránit v plynulosti dopravy atd.

Náměty:

Představ si, že byste chtěli zajistit nějaký program pro jiné děti, případně i pro dospělé. Víš, co je k tomu zapotřebí? Musíte si obstarat nějaké povolení? Kdo je vydává? Může vám to někdo zakázat a proč?

Zkuste s kamarády připravit poznávací soutěž několika organizací, zejména těch, které sdružují děti. Zkuste to formou některých populárních, například televizních soutěží, tajenek, rébusů apod.

Při jakých příležitostech se „shromažďuješ“?

Děti na celém světě, a tedy i u nás, se sdružují v dětských organizacích. Jsi členem některé z nich, případně bys chtěl(a) být (ve které)? Z jakých důvodů nejsi zatím členem?

Děti se sdružují také do vrstevnických skupin, part.

Které dětské organizace pracují ve vašem městě?

Jaký význam má pro tebe členství v partě?

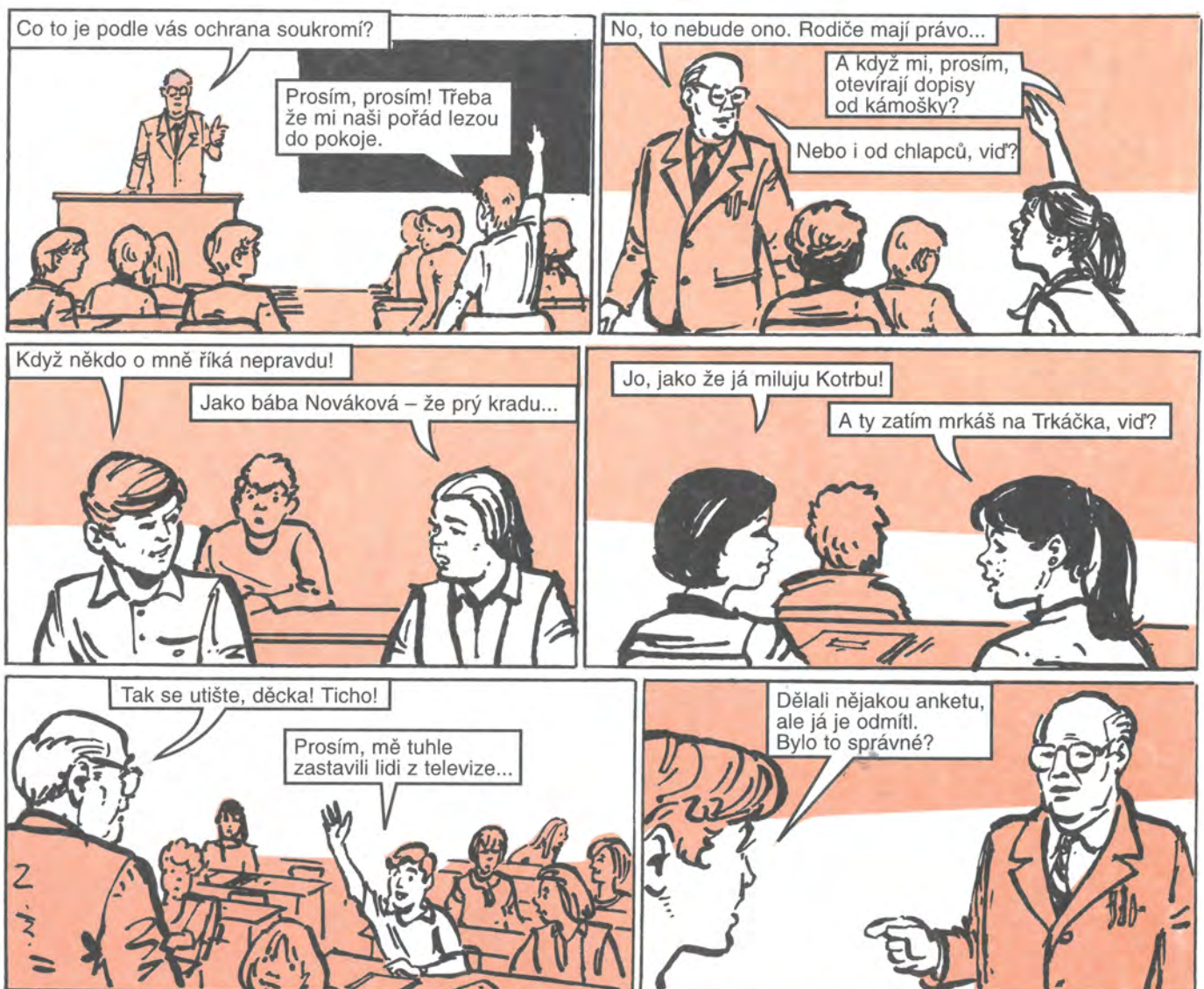
Zajímají se tvoji rodiče o to, s kým se kamarádíš?

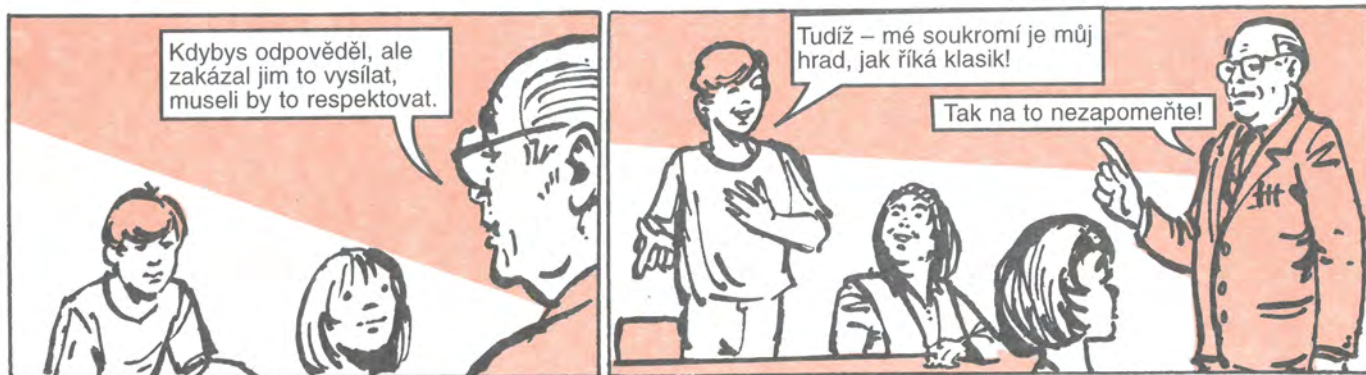
Ochrana dítěte

Děti mají právo na ochranu soukromí, cti a pověsti

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.
2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Ochrana soukromí

Dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. Má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům. Proto je možné, aby i jménem dítěte bylo vedeno soudní řízení na ochranu osobnosti.

Tento článek se týká i dětmi velmi nelibě vnímané kontroly korespondence – a dává jim za pravdu. K takové kontrole například ve škole, v internátu, dětském domově by musel být vážný důvod ospravedlnitelný jen ochranou zájmů dítěte, podezřením z trestné činnosti atp. Pouhá zvědavost „kdo s kým chodí“ k tomu nestačí. Mají-li rodiče s dětmi dobrý vztah, pak jejich dopisy nekontrolují.

Ochrana soukromí dítěte platí i pro sdělovací prostředky. Ty jsou sice oprávněny informovat veřejnost o tom, co ji zajímá, avšak bez souhlasu těch, kterých se to týká, nesmějí uveřejnit například fotografie, adresy, intimní a jiné údaje. Pokud tak učiní a postiženým vznikne újma, lze podat u soudu žalobu, a ten přisoudí poškozeným odškodnění. Obvyklým případem porušování tohoto práva jsou informace o trestných činech.

Náměty:

Dva příklady k zamyšlení: Stalo se u vás někdy, že učitel během vyučování „zabavil“ některé dospívající dívce deník a pak z něj předčítal? Nebo: Zažil(a) jsi někdy situaci, že vychovatelka dávala dopisy z domova dětem ve škole v přírodě už rozlepené? Případně kontrolovala, co děti píšou domů?

Jak se v takovém případě zachovat, kde hledat zastání?

Už se ti stalo, že někdo bez tvého vědomí četl dopisy, které byly určeny tobě? Jak ses to dozvěděl(a), jak ses zachoval(a)? A naopak: Napadlo tě někdy podívat se do cizího dopisu? Považoval(a) jsi to za správné?

Myslíš, že tvoji rodiče mají právo vědět, s kým a co si píšeš? Proč ano – proč ne?

Domníváš se, že nadávání a pomlouvání by mohlo být útokem na tvou čest nebo na čest tvého kamaráda či spolužáka? Kdy si myslíš, že už je nutné hájit právo zákonnou cestou?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo na přístup k informacím a na ochranu před škodlivými informacemi

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují:

- hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy,
- mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů,
- tvorbu a rozšiřování knih pro děti,
- hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu,
- tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 úmluvy.

Přístup k vhodným informacím

Dítě potřebuje k všestrannému rozvoji dostatek informací, a to jak domácích, tak i ze zahraničí. V tomto směru hrají důležitou úlohu hromadné sdělovací prostředky přinášející materiály, zaměřené zejména na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví.

Státy proto podporují šíření příslušných informací ve sdělovacích prostředcích, mezinárodní výměnu informací, tvorbu a rozšiřování časopisů, pořadů i knih pro děti. Mají však podporovat informace i v menšinových jazycích a jazycích původního obyvatelstva (jako jsou Indiáni v USA, původní australské obyvatelstvo, Laponci v severských zemích nebo Romové u nás).

Současně však musí stát přijímat opatření na ochranu dětí před škodlivými materiály (viz články 13 a 18 Úmluvy). Mohou to být třeba materiály týkající se rasové nenávisti, rozdmýchávající národnostní spory, překrucující různá fakta jak z historie, tak i ze současnosti.

Náměty:

Zjisti, zda je u vás možné si ve školní nebo obecní knihovně (čítárně) vypůjčit knihy nebo časopisy pro děti jazykových menšin. Např. slovenské, romské, polské, německé – posuď, zda s ohledem na u vás žijící občany a jejich děti je tato část Úmluvy v praxi plněna.

Kdo je tvůj vzor a oblíbený hrdina z knih, filmů, televize nebo časopisů? Bavilo by tě dělat totéž, co dělá „On“? Napiš název titulu a jméno hrdiny, zkus o něm krátce napsat, nebo ho nakresli.

Co víš o světě, co tě ze zahraničí nejvíc zajímá a proč?

Informace, které se k nám dostávají, jsou rozmanité – dobré i špatné, pravdivé i neskutečné. A ten, na kom záleží, jsem já sám (sama), příjemce, divák, posluchač.

Čemu dáváš přednost – zábavě zprostředkované například televizí, či takové, kterou vytváříš vlastní činností, popřípadě ve společenství druhých lidí, rodičů, vrstevníků, spolužáků, členů sdružení apod?

Umíš pracovat s počítačem, s internetem? K čemu ho využíváš?

Na televizi se dívám průměrně hodin denně.

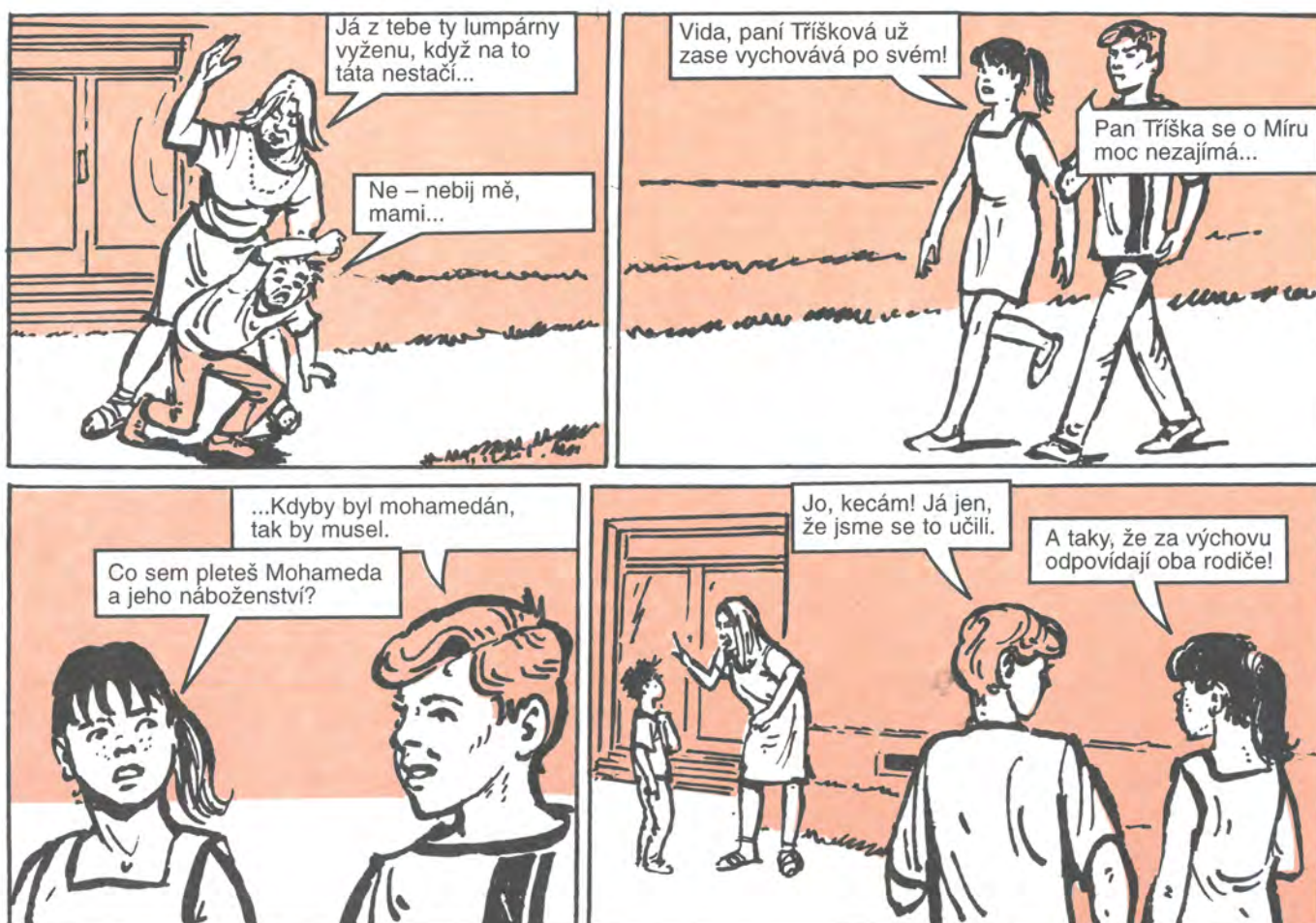
Za rok přečtu asi knih.

Předpoklady rozvoje dítěte

Rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj svých dětí

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.
2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Rodičovská odpovědnost

Oba rodiče mají mít společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. V určených případech však tato odpovědnost přechází na zákonné zástupce.

Za dítě přebírají odpovědnost především rodiče a základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte. Úmluva správně zastává zásadu, že rodiče se nemohou zbavovat své hlavní a rozhodující odpovědnosti za to, aby se dítě fyzicky a duševně rozvíjelo.

Státy mají naopak rodičům v plnění této jejich odpovědnosti pomáhat vytvářením institucí, zařízení a služeb péče o děti, poradenských služeb a dalšími formami. Děti zaměstnaných rodičů mají mít možnost využívat služby a zařízení péče o děti (poradny, školky, jesle, družiny, kluby, domy dětí a mládeže aj.).

Náměty:

Zjisti si, jestli je u vás nebo v blízkém okolí dům dětí a mládeže či nějaký klub a domluvte si tam návštěvu. Zajdi si třeba na koncert žáků hudebního oddělení ZUŠ, na výstavu výtvarného oddělení. Hledej možnosti, kde a jak se spolu s kamarády můžete věnovat svým zájmům a zálibám.

Zamysli se nad tím, jestli mají mít děti nezaměstnaných rodičů přednost v přijímání do jeslí, mateřských školek a jiných zařízení. Zdůvodni svůj názor pro nebo proti.

Odpověz si na otázku, kdo nese zodpovědnost za tvoji výchovu? Myslíš si, že mu (nebo jim) tu úlohu zbytečně neztěžuješ?

Povídáš si s rodiči o svých, ale také o jejich problémech?

Komu a proč se svěřuješ nejraději?

Nařizují ti rodiče všechno, co máš udělat, nebo se poradíte navzájem? Pokud ne – proč?

Ochrana dítěte

Děti mají právo na ochranu před násilím

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.
2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Ochrana před násilím a zanedbáváním

Státy jsou podle Úmluvy povinny učinit vše pro to, aby děti byly chráněny před jakýmkoli tělesným a duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního. Dále před zanedbáváním, nedbalým zacházením, trýzněním a vykořisťováním, ať už jsou v rodičovské péči obou rodičů nebo jen jednoho.

Napomáhat tomu mají ochranná opatření, v případě nutnosti zahrnující účinné postupy k tvorbě sociálních programů, jejichž účelem je poskytnout dítěti potřebnou podporu. A také těm, kteří se o dítě starají. V opačném případě, a k tomu dochází i u nás, trestní právo velmi přísně postihuje zanedbání péče o dítě. K nápravě je však často zapotřebí pomoci jiných lidí, kteří se zanedbanými nebo týranými dětmi přijdou do styku.

Náměty:

Dovedl(a) by ses zastat svých kamarádů a spolužáků, které jejich rodiče zanedbávají, zneužívají nebo dokonce týrají? Jakým způsobem? Pohovořte si o tom v kolektivu třídy, oddílu, klubu apod.

Představ si, že jsi rodič a tvé dítě by se dopustilo: krádeže; zbilou výrazně mladší dítě; lhalo, a poškodilo tím pověst celé rodiny. Ty bys byl(a) požádán(a) o jeho potrestání. Jak bys postupoval(a), jaký druh trestu bys zvolil(a)?

Jaké tresty by se neměly používat? Čím bys nikdy své dítě nepotrestal(a)? Které tresty volí v případě nutnosti tví rodiče?

Co dělat, na koho se obrátit, když zjistíš, že v tvém okolí žijí děti: 1. Které jsou doma surově bity i za maličkosti? 2. Jsou často samy doma a bojí se, zatímco rodiče vysedávají v hospodě apod.?

Jak bys odpověděl(a) cizímu člověku, který by tě chtěl odvést do parku, bytu, na odlehlé místo atp.? Co bys případně udělal(a) po rozchodu s takovým člověkem?

Co uděláš, jak se zachováš v případě, že jsi svědkem šikany některého ze spolužáků?

Ochrana dítěte

Děti bez rodin mají právo na zvláštní ochranu a pomoc

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.
3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut „kafala“ podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Ochrana dětí bez rodin

Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí, nebo takové, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Součástí této pomoci může být též předání do výchovy, osvojení jinou rodinou a v nutných případech pak umístění do zařízení pro péči o děti. Tím může být dětský domov, vesničky SOS a podobně. Přitom však je třeba respektovat i etnický, jazykový, náboženský či kulturní původ dítěte.

Smyslem tohoto ustanovení je vytvořit pro dítě prostředí co nejbližší rodině a respektovat přitom jeho dosavadní jazykové a kulturní prostředí, nevytrhnout je odtud násilně a bezohledně.

Náměty:

Co ti říká pojem „vesničky SOS“? Jakou má souvislost s mezinárodní radiotelegrafní značkou SOS, která vznikla z anglického „Save Our Souls“, čili česky „zachraňte naše duše“ a používá se nejen při lodních, ale i jiných katastrofách?

Můžeš být například členem přátel vesničky SOS nebo jinak pomáhat těmto zařízením?

Slyšel(a) jsi někdy slovo „pěstoun“? Zkus co nejpřesněji vysvětlit význam i poslání pěstounů.

Je ve vašem okolí nějaký dětský domov? Připravili jste pro děti z tohoto domova nějakou akci s vaší třídou, oddílem, klubem?

Bylo by správné, aby dítě, které bylo například do deseti let vychováváno v arabském světě, bylo na dokončení výchovy předáno do Evropy? Mohlo by mu to po návratu přinést nějaké problémy, a jaké?

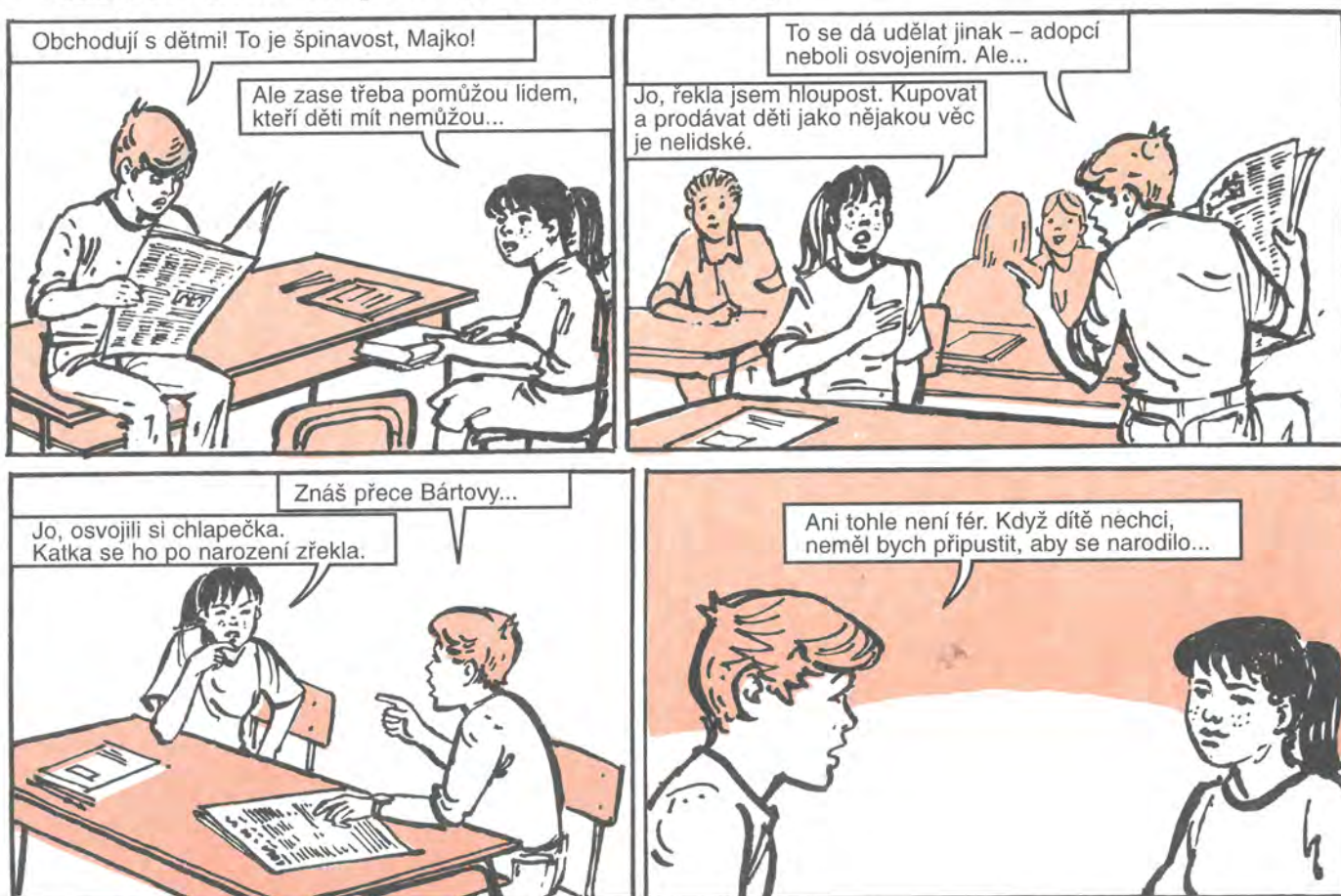
Ochrana dítěte

Při osvojení či umístění dítěte v náhradním zařízení se dbá především na jeho zájem

Článek 21

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a:

- zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným;
- uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu;
- zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi;
- činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob;
- podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Článek 25

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Adopce

Při adopci čili osvojení je třeba respektovat následující pravidla:

I. Osvojení může povolit jen příslušný orgán státu, u nás soud. V řízení o osvojení se musí prokázat, že tento fakt je přípustný z hlediska vztahu k pokrevním rodičům, příbuzným nebo zákonným zástupcům a že tyto osoby daly vědomě souhlas s osvojením, jestliže to vyžaduje zákon.

II. Osvojení dítěte v cizí zemi se považuje za náhradní způsob péče o dítě, který lze volit pouze tehdy, jestliže ve vlastní zemi dítěte nelze náhradní péči o ně zajistit.

III. Dítě osvojené v cizí zemi musí mít stejná práva a musí mít stejné záruky, jako kdyby bylo osvojeno ve vlastní zemi.

IV. Osvojení v cizí zemi nesmí přinést neoprávněný finanční zisk zúčastněným osobám. Toto ustanovení reaguje na situaci, kdy jsou v některých případech ve velmi chudých zemích děti za směšné částky vykupovány od rodičů a zprostředkovateli prodávány lidem v bohatých zemích, kteří nemají nebo nemohou mít vlastní děti. Státy se zavázaly, že budou tento druh obchodu potírat.

Pravidelná kontrola umístění

Tento článek se přímo váže k článku 21. Děti, které byly svěřeny úředně do náhradní péče, ochrany nebo léčení, musí být pod kontrolou orgánů péče o děti. Ty jsou povinny pravidelně hodnotit, zda je s dítětem řádně zacházeno a vůbec posuzovat všechny důležité otázky, které se dítěte týkají.

Náměty:

Adoptivní rodiče mají často snahu zatajit osvojenému dítěti, že nejsou jeho pravými rodiči. Jaký je tvůj názor na toto rozhodnutí? A jak bys posoudil(a) jednání těch, kteří by osvojenému dítěti prozradili, že má jen adoptivní rodiče? Pohovořte si o tom s kamarády ve třídě, v oddíle, klubu.

Jaký je tvůj názor na to, že existují dokonce organizace, které od chudých rodičů děti odkupují, aby je prodaly bohatým a bezdětným manželům? Jak bys takovou situaci – získat dítě – řešil(a) ty?

Znáš ve svém okolí nějaké osvojené dítě? Myslíš si, že jsou dodržována jeho práva?

Co myslíš, je pro dítě rozhodující, že má biologické rodiče, nebo přijme za rodiče takové, kteří se k němu mateřsky a otcovsky chovají?

Ochrana dítěte

Prchajícím dětem je přiznáván statut uprchlíka

Článek 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního práva a lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami.
2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezivládních organizací nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte – uprchlíka s cílem získat informace potřebné k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto úmluvou.

Uprchlícké děti

Státy jsou podle Úmluvy povinny zajistit, aby děti, které žádají o přiznání statutu – postavení uprchlíka, bez ohledu na to, zda jsou v doprovodu rodičů nebo jiných osob nebo zcela bez doprovodu, měly zajištěnou potřebnou ochranu a pomoc podle mezinárodního práva. To znamená takovou, jaké se dostává všem ostatním dětem bez rodiny.

Poskytování útočiště uprchlíkům upravuje ženevská Úmluva o postavení uprchlíků z roku 1951. Česká republika ji v nedávné době ratifikovala a plní ji. Uprchlíky jsou podle úmluvy osoby, které se důvodně obávají pronásledování ve své zemi z důvodu politického přesvědčení, náboženské víry, jazykového, etnického nebo národnostního původu apod.

Takovým osobám je přiznáno postavení uprchlíka a tím je hostitelský stát bere pod svou ochranu. Zajišťuje jim ubytování, zaměstnání a snaží se jim pomoci při uhájení existence na svém území do té doby, než se zlepší podmínky v jejich vlastní zemi, anebo i navždy. Pomoc uprchlíkům je potřeba považovat za čestnou povinnost státu. Tradiční země poskytující útočiště uprchlíkům (jako Švýcarsko nebo Francie) jsou právem na toto postavení hrdé.

Náměty:

Slyšel(a) jsi o dětech, které uprchly nebo byly evakuovány – vystěhovány ze zemí, kde se bojuje, nebo byly postiženy nějakou přírodní katastrofou či hladomorem? Víš, kde a jak žijí u nás? Najdi si v novinách nebo časopisech články a zprávy o těchto dětech a uplatni je na školních či oddílových vývěskách.

Které důvody mohou, podle tvého názoru, vést člověka k trvalému opuštění jeho vlastní země? Myslíš, že bys i ty měl(a) nějaký důvod opustit svou vlast?

Ze kterých zemí utíkají lidé v současné době nejčastěji? Proč?

Byl(a) jsi někdy v uprchlickém táboře? Jak tam bylo o děti postaráno?

Jaký význam má pro tebe vlast – je to pro člověka vždycky jeho rodná země?

Ochrana dítěte

Postižené děti mají právo na plnohodnotný život a pomoc

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují.
3. Uznávající zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je určena k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Postižené děti

Duševně nebo tělesně postižené děti mají právo na plnohodnotný a řádný život v takových podmínkách, které by jim zabezpečily důstojnost, podporovaly jejich sebedůvěru a umožnily jim aktivně žít ve společnosti.

Postižené děti mají právo na zvláštní péči v závislosti na zdrojích. Státy jsou povinny zabezpečit dítěti a osobám, které se o ně starají, pomoc odpovídající stavu dítěte. Podle možnosti státu má být tato pomoc bezplatná a je určena k tomu, aby dítě mělo přístup ke vzdělání, k profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě na zaměstnání.

Cílem pomoci je dosáhnout co největšího zapojení dítěte do společnosti a co možná nejvyššího stupně rozvoje osobnosti. Čím je postižené dítě lépe vybaveno pro soběstačnou existenci, pochopitelně v závislosti na míře svého postižení, tím plnohodnotnější a spokojenější je jeho život. A samozřejmě se tím také snižují zpětné náklady společnosti na pomoc. Proto se v současné době tolik hovoří o potřebě pokud možno co nejvíce zapojit postižené mezi zdravé.

Náměty:

Zkus se zamyslet nad tím, co všechno bys nemohl(a) podnikat, kdybys byl(a) trvale upoután(a) na invalidní vozík. Napiš si to a promluvte si o takové situaci doma s rodiči, ale také s kamarády.

Zkus si navodit situaci některých postižených dětí: zahrajte si „na slepou bábu“, odezírejte se zacpanýma ušima to, co říkají kamarádi (podle tvaru a pohybu rtů), zkuste některé běžné úkony jen jednou rukou (zavázat si tkaničky u bot, oblékat si části oděvu ap.), hrajte třeba košíkovou jednou rukou...

Viděl(a) jsi někdy televizní nebo filmovou reportáž o sportovních akcích a olympiádách zdravotně postižených?

Znáš někoho, kdo je tělesně nebo duševně postižený?

Jak by ses choval(a) k handicapovanému spolužákovi? Myslíš, že byste ho dokázali přijmout mezi sebe – a nejen ve škole?

Co potřebují postižené děti od rodiny, spoluobčanů, státu?

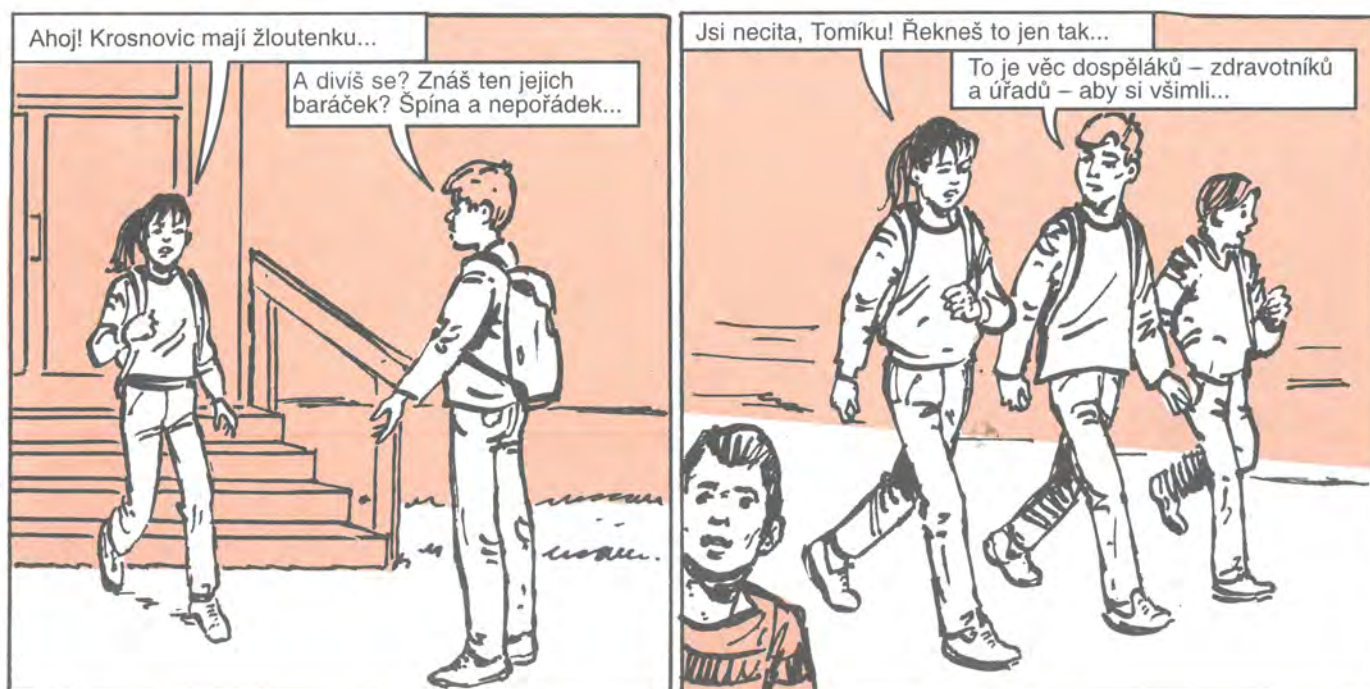
Zkuste si ve třídě, v oddíle, klubu popovídat o tom, který druh postižení (hluchota, slepota, celková ochrnutí...) nejvíce ztěžuje plnohodnotný život člověka.

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo na ochranu zdraví a léčení

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření:
 - a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti;
 - b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče;
 - c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiného také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí;
 - d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu;
 - e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, a aby měly přístup ke vzdělání a byly podporovány při využívání těchto základních znalostí;
 - f) k rozvoji osvěty a služeb v oblasti preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Zdraví a zdravotnické služby

Děti mají právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Žádné dítě nesmí být zbaveno svého práva na zdravotnické služby.

Státy se zavázaly usilovat o snižování kojenecké a dětské úmrtnosti, o zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče s důrazem na rozvoj základní lékařské péče, potírání nemocí a podvýživy, zajištění dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, poskytování péče matkám před porodem i po něm.

Zvláště důležitou úlohu hraje povinnost zvyšovat informovanost dětí i dospělých o zásadách hygieny, zdravé výživy, předcházení úrazům.

Úmluva také ukládá státům potírat některé přetrvávající rituální a náboženské praktiky vedoucí k celoživotnímu zmrzačení. Ve vyspělých zemích se o těchto praktikách donedávna příliš nehovořilo, avšak díky pokrokovým lidem z rozvojových zemí se podařilo na problém upozornit a úmluva tyto úkony prakticky zakazuje.

Náměty:

Zkus zjistit, co ohrožuje zdraví dětí v okolí tvého bydliště – například smog, nebezpečné cesty, špatný úklid, skládky odpadků, nepořádnost občanů, rychlá a nebezpečná jízda vozidel... Výsledky svého pozorování si zaznamej, nebo i zakresli do mapky. Pak se s kamarády vypravte na tato místa, dohodněte se a udělejte k těmto problémům například plakát, fotovystavku, zajděte na obecní úřad za starostou nebo odpovědnými členy zastupitelstva. Pozvěte radní na besedu do svého bydliště, do školy, do klubovny, ukažte jim, co se vám nelíbí, jak vypadají dětská hřiště i životní prostředí.

Můžete využít i místní nebo regionální tisk, rozhlas a televizi.

Jak můžeš předcházet nemocem – ty sám (sama), jaká je v tomto směru úloha státu, obce?

Co pro člověka znamená zdraví a co je zdravý způsob života?

Kdo je za tvé zdraví odpovědný?

Kde hrozí tvému zdraví největší nebezpečí?

Které je tvoje nejoblíbenější jídlo a jaké jídlo považuješ za zdravé?

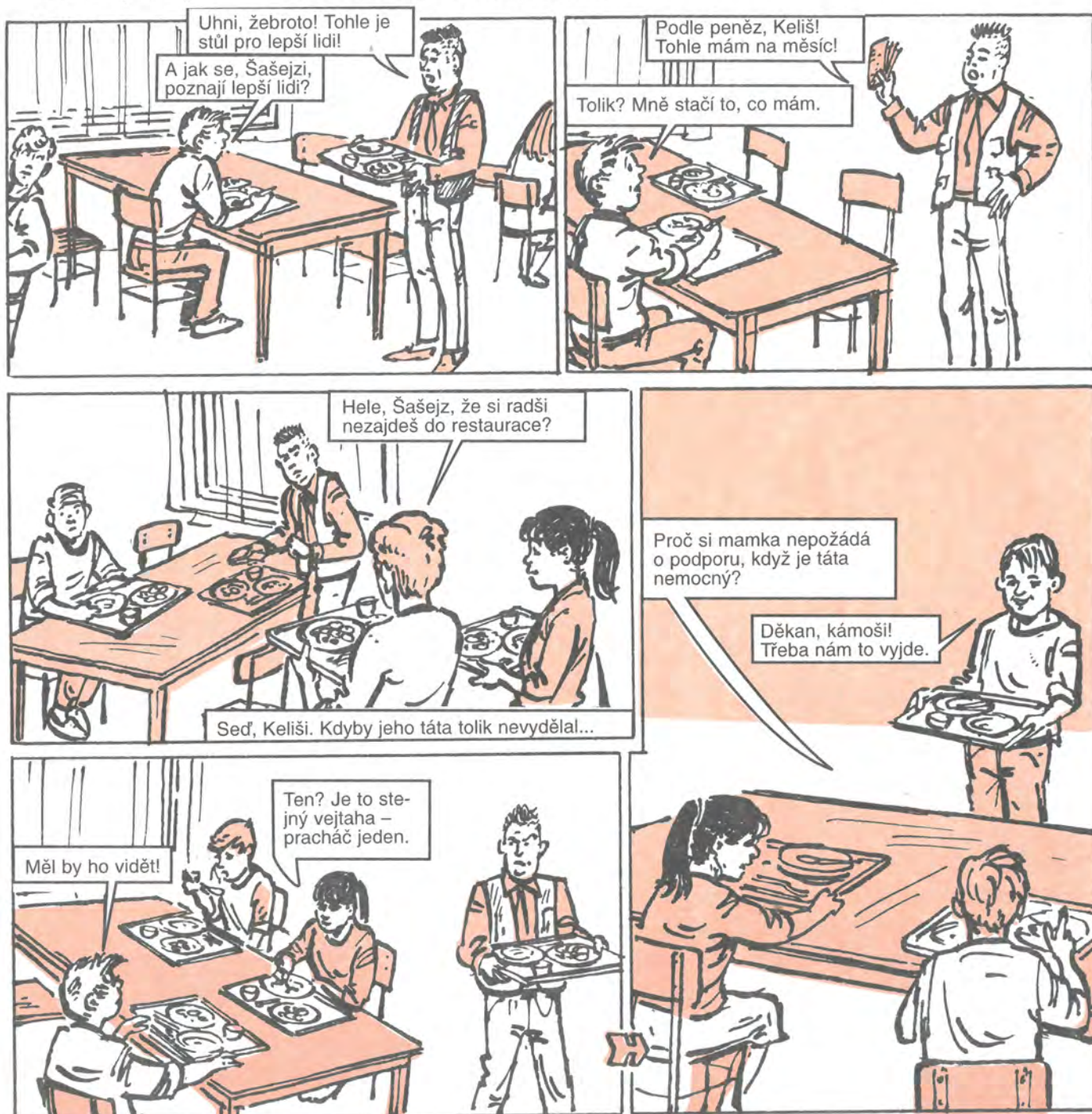
Co si myslíš, že nejvíc ovlivňuje rodiče při rozhodování o počtu dětí v rodině?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo na sociální péči a odpovídající životní úroveň

Článek 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem.
2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.
2. Rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin, šatstva a bydlení.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Sociální zabezpečení

Každé dítě má právo na sociální zabezpečení. Výhody se mají poskytovat s ohledem na dostupné zdroje podle situace dítěte a těch, kteří se o ně starají. Vzhledem k tomu, že Úmluva nemůže postihnout rozdílnou ekonomickou úroveň nejrozličnějších států, které ji ratifikovaly, odkazuje na vnitřní zákony a předpisy každého z nich.

Podle českého právního řádu přicházejí pro děti u nás v úvahu sirotčí a invalidní důchod, případně sociální výpomoci jednorázové pro překlenutí nepříznivých situací. O jejich výplatě rozhodují sociální pracoviště obecních úřadů.

Životní úroveň

Tento článek úzce navazuje na předchozí a státy v něm rovněž uznávají právo dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte nesou rodiče nebo osoby, které se o dítě starají. Stát je jim povinen podle svých možností pomoci, jestliže to potřebují.

Tento článek Úmluvy patří z pochopitelných důvodů mezi ty, jejichž plnění je v jednotlivých státech velice rozdílné. Důležité však je uznání principu, byť k jeho plnému uplatnění mnohde zbývá ujit ještě předlouhou cestu. Ani zdaleka však nejde jen o ty nejchudší země.

Náměty:

Víš, jaké mají tvoji rodiče měsíční výdaje? Zkus zjistit a zapsat si, kolik korun měsíčně vydají za nájemné bytu, elektřinu, plyn, topení a palivo, za vodu, telefon, poplatky za rozhlas a televizi, za dopravu do práce a do školy, za jídlo, ale také za noviny a časopisy, za knihy, za oblečení a podobně.

Za věci nezbytné pro život považují:

Za potřebné věci, bez nichž se neobejdu, považují:

Dokážeš se ve svých požadavcích, pokud to bude nutné, uskromnit, a jak?

Víš, jaký je rozdíl mezi duševním, duchovním a mravním rozvojem? Čeho se tyto pojmy týkají?

Znáš některé příklady sociálních příplatků, které jsou poskytovány potřebným rodinám? Zkus se informovat na sociálním úřadě.

Víš, kde je ve vašem okrese sociální úřad?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti mají právo na vzdělání

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:
 - a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
 - b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
 - c) všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností;
 - d) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
 - e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a ngramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:
 - a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
 - b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;

- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, k jeho vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;
- d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;
- e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.

2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Vzdělávání

Děti mají právo na vzdělání. Státy v souladu s následujícími zásadami se jej zavázaly postupně a na základě svých možností realizovat.

1. Pro všechny děti platí povinné a bezplatné školní vzdělání.
 2. Pokud možno bezplatně podporovat rozvoj různých forem středního vzdělání, které má zahrnovat všeobecné a odborné vzdělání, přijatelné a dostupné pro každé dítě.
 3. Zpřístupnit vysokoškolské vzdělání všem podle jejich schopností.
 4. Pro všechny děti zpřístupnit informační a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy na povolání.
 5. Podporovat pravidelnou školní docházku a snížit počet těch, které školu nedokončí.
- Kázeň ve škole musí být zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s ustanoveními Úmluvy.

Cíle výchovy

Na vzdělávání dítěte navazují i cíle výchovy. Výchova má proto směřovat k následujícím zásadám:

1. Rozvíjet osobnost dítěte, jeho nadání a rozumové i fyzické schopnosti v co nejširším objemu.
2. Posilovat úctu k lidským právům a základním svobodám a také k zásadám zakotveným v Chartě Organizace spojených národů.
3. Posilovat úctu k rodičům, k národní kultuře, jazyku a ostatním kulturním hodnotám vlastní země nebo země, kde dítě žije, a k dalším civilizacím.
4. Posilovat šetrný vztah k životnímu prostředí.

Úmluva respektuje právo jednotlivců nebo organizací zakládat soukromé výchovné a vzdělávací instituce. Musí však respektovat čtyři principy výchovy dětí a vzdělání jim poskytované musí odpovídat minimálním standardům stanoveným zákony státu.

Náměty:

Už ses zamýšlel(a) nad svým budoucím celoživotním povoláním? Dítě se obvykle rozhoduje ve 14 letech za pomoci učitele, rodičů, výchovného poradce, kamarádů, tisku. S kým se poradíš ty? Slyšel(a) jsi o tělesných trestech ve škole? Jaký na ně máš názor? Zdůvodni ho.

Kdybys měl(a) kamarádovi z ciziny ukázat něco zcela typického z naší vlasti, co by to bylo?

Kde získáš základní vzdělání, asi víš. V jakém zařízení však získáš střední vzdělání? Uveď příklady.

Před studiem na vysoké škole musíš složit zkoušky na střední škole. Jak se jmenují?

Co rozhoduje o přijetí či nepřijetí na střední nebo vysokou školu?

Čím bys chtěl(a) být?

Jaké znalosti nebo dovednosti bys rád(a) získal(a) do 18 let?

Jak rozvíjíš své fyzické schopnosti či dovednosti?

Předpoklady rozvoje dětí

Děti menšin mají právo užívat vlastní kulturu a jazyk

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Děti národnostních menšin nebo domorodého původu

V těch státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, dětem nesmí být upíráno právo vyznávat vlastní kulturu, náboženství a používat vlastní jazyk.

Ve světě existuje veliké množství větších či menších skupin obyvatelstva, které se od většinových skupin liší jazykem, náboženstvím, kulturou. Takové menšiny vznikly při změně hranic jako důsledek rozpadu dřívějších států (viz maďarské menšiny) v zemích rakousko-uherské monarchie, nebo bylo nově kolonizováno území osídlené původním obyvatelstvem (USA, Kanada, Austrálie), případně spojením několika národů vznikl nový stát (bývalý Sovětský svaz a Československo).

Jen v Evropě existuje víc než sto národnostních menšin, a tak čas od času dochází k vyostření jejich problémů, což někdy vede až k vojenským konfliktům.

V České republice žijí příslušníci slovenské, romské, polské a německé menšiny. Jestliže se mají jejich vztahy s většinovým národem nekonfliktně vyvíjet, musejí mít jejich příslušníci zajištěna taková práva, jaká mají obyvatelé většiny. Proto je třeba přijímat některá zvláštní opatření, která se někdy mohou jevit jako zvýhodnění menšin. Jedná se například o větší finanční prostředky na školy, v nichž je zajištěna výuka mateřského jazyka menšiny, o podporu při vydávání novin, časopisů a knih ze státního rozpočtu. Všeobecně se uznává oprávněnost této takzvané pozitivní diskriminace – určitého zvýhodnění.

Náměty:

Odpověz na položenou otázku a dobře svou odpověď zdůvodni, prohovoř ji s kamarády: Je znakem demokratického státu skutečnost, že i národnostní, náboženské a etnické skupiny vyznávají jedinou kulturu, jediné náboženství, jediný jazyk (národnostní menšiny)?

Ano – ne – a proč?

Myslíš, že by tvoje odpověď byla vždy stejná? Představ si například sebe ve funkci člena vlády, poslance parlamentu a podobně.

Dokážeš posoudit, v čem se liší vznik státu na kolonizovaném území (viz USA a Kanada) od státu, který vznikl po takovém vojenském konfliktu, jakým např. byla v Evropě první a druhá světová válka (viz bývalé Československo, Polsko aj.).

Jak se díváš na kolonizaci kontinentů, k níž došlo v Africe, Severní a Jižní Americe, Austrálii i jinde? Všichni neobdivují a nemilují totéž. Člověk má právo být odlišný. Jak se ve tvém chování projevuje tvůj postoj k odlišným dětem? Myslíš, že jsi tolerantní?

Zkus vyjmenovat hlavní rozdíly mezi českou a romskou kulturou.

Setkal(a) ses někdy s novinami nebo časopisem v cizí řeči? Kde?

Předpoklady rozvoje dětí

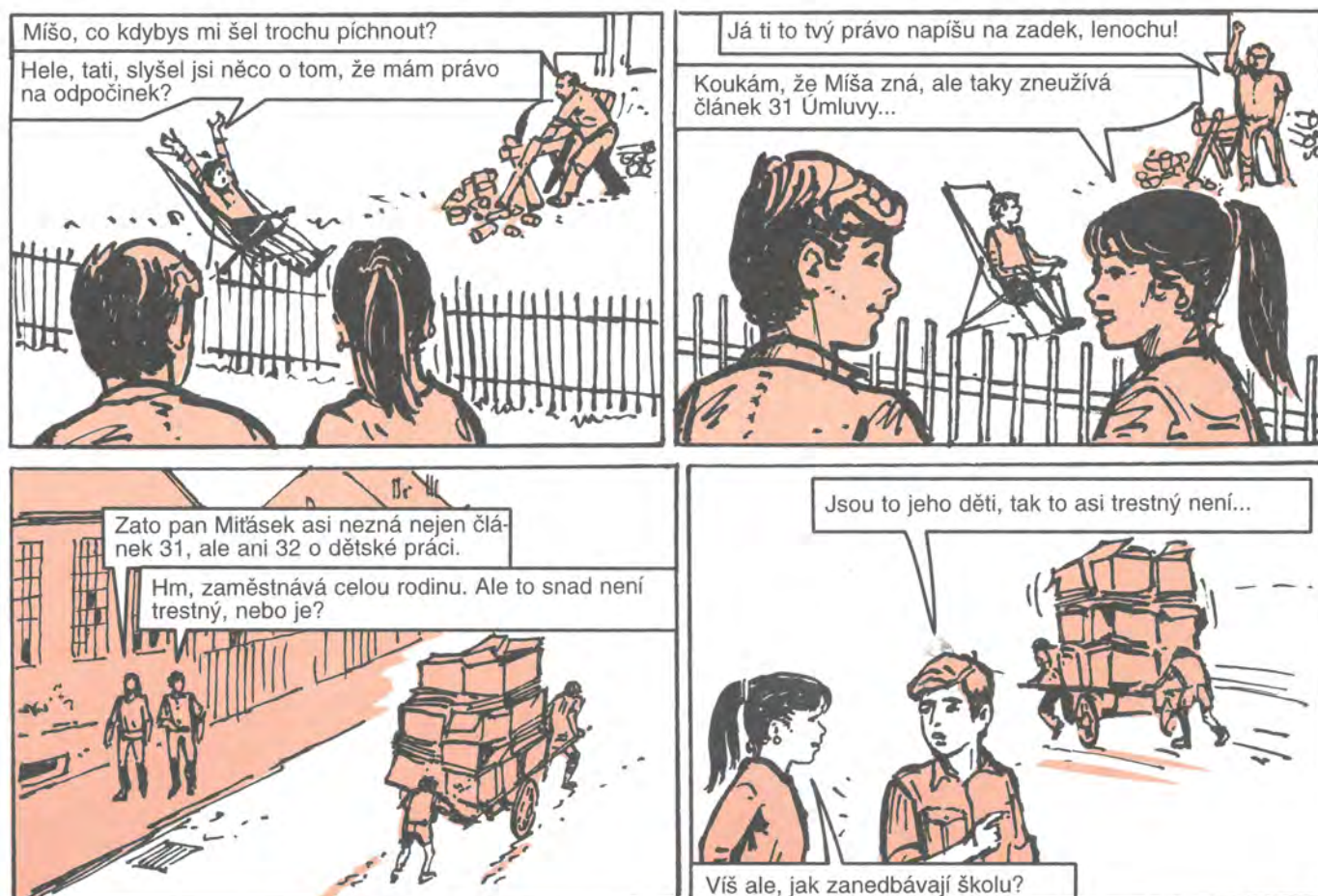
Děti mají právo na volný čas, na ochranu před vykořisťováním a škodlivou prací

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména:
 - a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;
 - b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;
 - c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Volný čas, rekreace a kulturní činnost

Dítě má právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající svému věku, právo na účast v kulturním životě a v umělecké činnosti. Státy se v této oblasti zavázaly napomáhat dětem ke stejným možnostem. Také tento článek Úmluvy patří mezi ty, jejichž plnění závisí nejen na ekonomické úrovni země, ale i rodiny, v níž dítě žije. Navazuje pak na následující článek, dodnes velice závažný pro život dětí v celé řadě zemí.

Dětská práce

Děti mají právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoliv práce, která pro ně může být nebezpečná, nebo by bránila jejich vzdělání, škodila jejich zdraví, ale také tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji. Státy jsou povinny stanovit nejnižší věkovou hranici pro vstup do zaměstnání a podmínky práce a rovněž i nejvyšší přípustnou délku pracovní doby.

V České republice je práce dětí do 15 let úplně zakázána.

Po patnáctém roce věku ji velmi detailně upravuje zákoník práce a další předpisy tak, aby byly splněny požadavky kladené jak Úmluvou, tak dalšími mezinárodními smlouvami, které jsou připravovány v Mezinárodní organizaci práce (odborná organizace OSN). Patří sem například zákaz noční práce dětí, zákaz práce pod zemí při těžbě nerostů, zkrácená pracovní doba v trvání 6 hodin do 16 let věku, povolení vykonávat jen práce přiměřené psychickému a fyzickému vývoji.

Náměty:

Která zařízení u nás, případně které organizace a sdružení umožňují dětem využívat volný čas k oddechu i zábavě nebo poučení a rozvoji?

Dovedl(a) bys určit, v kterém období nebo dokdy se na území dnešní České republiky vyskytovala práce dětí?

Jsou dnes obory či pracoviště, kde pracují děti? Rozhlédni se po světě, ale hledej i u nás.

S kým trávíš svůj volný čas nejčastěji?

Jaké možnosti pro činnost ve volném čase jsou v místě tvého bydliště? Ptal se tě někdo z obecního (městského) zastupitelstva, co by se u vás mělo udělat pro volný čas dětí a mládeže?

Čemu se nejraději věnuješ ve svém volném čase?

Které práce nesmíš jako dítě vykonávat?

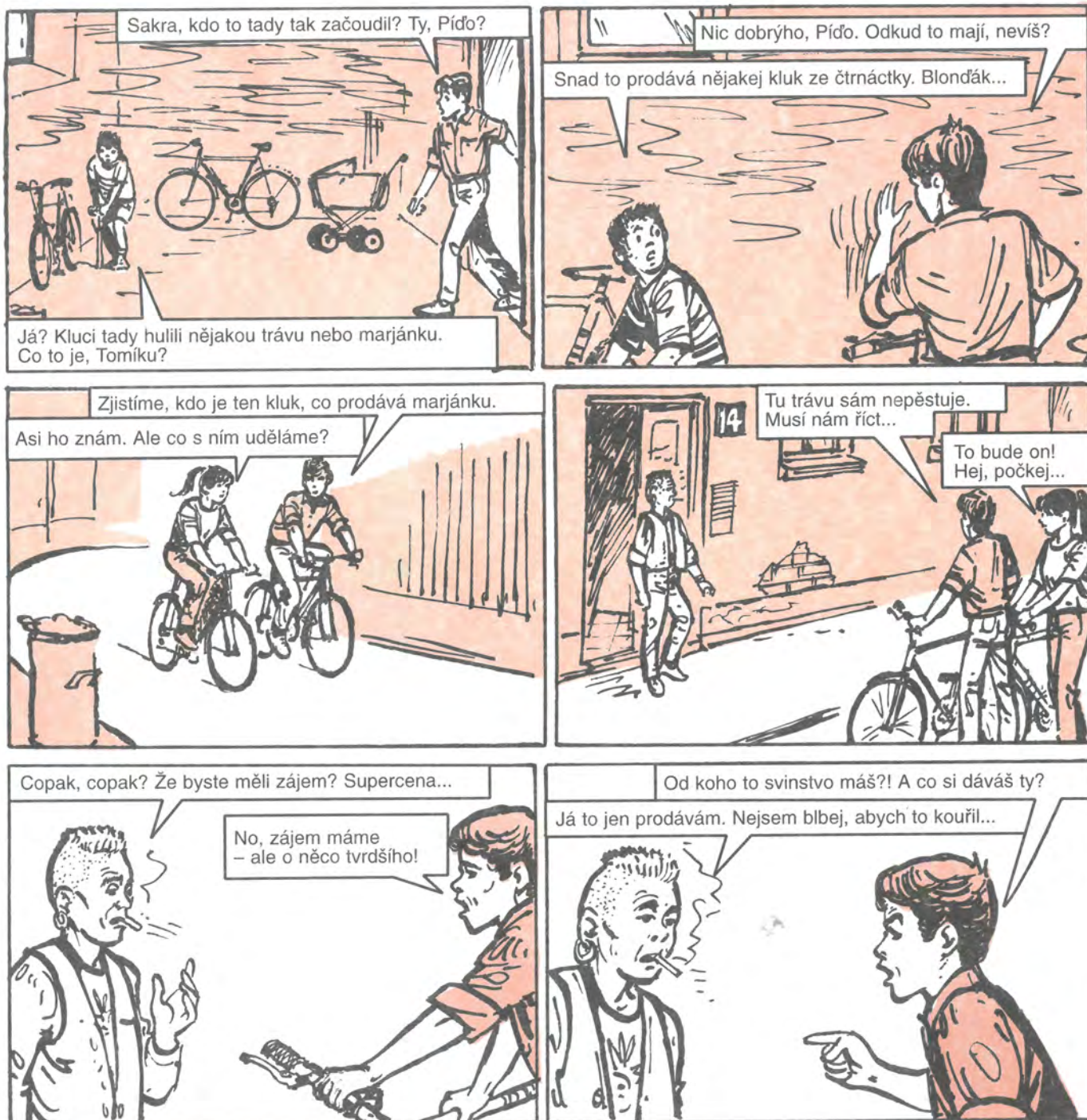
Věková hranice u nás pro vstup do zaměstnání je: 14, 15, 16 nebo 18 let?

Ochrana dítěte

Děti je nutné chránit před drogami a jinými škodlivými látkami

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákono-dárných, správních, sociálních a kulturních opatření, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Zneužívání drog

Státy se zavázaly přijmout všechna potřebná opatření (přijetí zákonů, správních opatření, sociální a výchovná činnost) k tomu, aby byly děti chráněny před nezákonným užíváním drog (v odborném názvosloví – terminologii psychotropních a narkotických látek) a také před zneužíváním dětí při výrobě a obchodování s drogami.

Naše zákony zakazují veškeré drogy, tzv. měkké i tvrdé. Jejich výroba, rozšiřování a držení zákon přísně trestá. Trestné jsou výroba, dovoz, převoz drog přes území, opatření jinou osobou nebo přechovávání drog pro jiného. Trestně stíhán není ten, kdo drogu užívá. Až do krajnosti tady zákon respektuje svobodu jedince o sobě rozhodovat, naopak ten, kdo svádí někoho jiného k zneužívání drog, je trestán odnětím svobody až na jeden rok.

Ve světě i u nás se vedou diskuse o tom, zda je vhodnější povolit tzv. měkké drogy (ty, u nichž návyk nevzniká vůbec, nebo ne tak neúprosně jako u tvrdých drog), aby se tím zabránilo rozšiřování drog tvrdých. Vlastně se pokusit přijetím menšího zla vyloučit větší. Prozatím se většina států přiklání k naprostému zákazu drog. Naši specialisté z protidrogových jednotek policie a odborníci převážně zastávají názor úplně drogy zakázat.

Náměty:

Seznam se s nějakou publikací o nebezpečí drog, nebo i románem na toto téma. Například Klíma – Náruživost, John – Memento, Christiane S., H. Keai, H. Rieck – My děti ze stanice ZOO ...

Zkuste si o drogách popovídat ve škole, v oddíle, klubu, pokud možno s odborníkem, nebo aspoň s učitelem, vedoucím ap.

Dovedeš vysvětlit, v čem tkví nebezpečí požívání drog, a to nejen pro jednotlivce, ale i pro celé lidstvo? Kde a jak se mohou projevit následky požívání drog? Třeba při jakých situacích, v kterých povoláních?

Proč se v posledních letech drogy tak rozšířily i u nás? Proč jim propadá tolik chlapců a děvčat?

Komu přináší výroba, ale spíš obchod s drogami, zisk? Proč se drogy staly globálním čili celosvětovým problémem?

Odpověz si na otázku, jak by ses zachoval(a) ty, kdyby ti někdo nějakou drogu nabídl, nebo kdybys poznal(a), že jí podléhá nějaký tvůj spolužák či kamarád?

Dokázal(a) bys nějak zasáhnout proti lidem, kteří s drogami obchodují a nabízejí je chlapcům a děvčatům?

Znáš některé příklady společensky přijatelných návykových látek?

Zkus se zamyslet nad tím, co by se stalo, kdyby i tyto látky byly zakázány.

Jaký je tvůj vztah k alkoholickým nápojům a ke kouření?

Zamyslel(a) ses někdy, jaký je vztah mezi tím, co droga člověku dává a co mu bere, co tím člověk získává a co ztrácí?

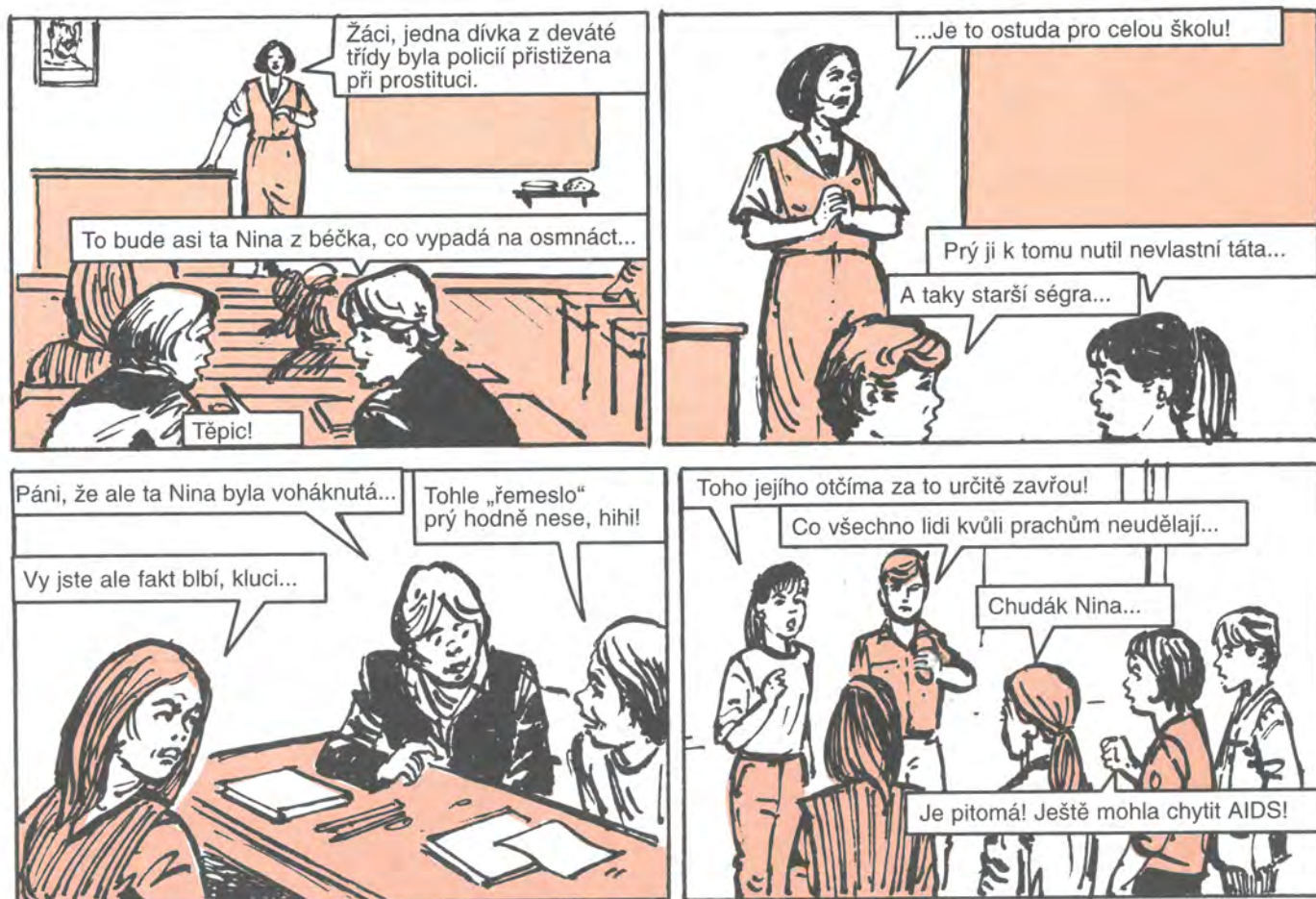
Ochrana dítěte

Děti je nutné bránit před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Sexuální vykořisťování

Státy se v Úmluvě zavázaly chránit děti před všemi formami sexuálního vykořisťování a zneužívání. Pod těmito pojmy rozumí Úmluva svádění nebo donucování dětí k jakékoliv nezákonné sexuální činnosti, využívání dětí k prostituci nebo jiným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování, anebo využívání dětí k výrobě pornografických materiálů (tiskovin, filmů ap.).

Sexuální vykořisťování patří mezi jevy, které jsou spojeny s nejhrošími formami lidského ponižování a porušování práv druhých, neboť je spojeno s dosahováním ohromných zisků. Mezinárodní úmluvy ukládají státům postihovat tzv. kuplířství, což je kořisťení z prostituce, kterou za kuplíře provádějí jiné osoby, velmi často donucené násilím, a také nezřídka osoby mladší než 18, nebo dokonce 15 let. Proto je toto vykořisťování právem řazeno mezi nejzávažnější společenské problémy.

Přirozená sexuální aktivita, která neoddělitelně patří k lidské bytosti, je ve většině států zakázána dětem mladším 15 let. Proto i zákony postihují osoby starší 15 let za pohlavní zneužití a aktivity s dětmi mladšími 15 let. Samo dítě mladší 15 let nemůže být stíháno, protože nemá trestní odpovědnost, jak vysvětluje článek 40.

Naproti tomu rozšiřování pornografie, anebo dokonce podíl na její výrobě, je všeobecně uznáváno jako škodlivé dětem pod hranici 18 let. Proto je zákonem stíháno.

Náměty:

Slyšel(a) jsi o cizích lidech, kteří zvou děti k sobě domů nebo někam na odlehlá místa, kde je hladí, svlékají a nutí k některým sexuálním úkonům? Víš, co je v takové situaci třeba dělat, na koho se obrátit, jak postupovat, i když se to týká jiných dětí?

Dej podnět k uspořádání besedy či setkání s odborníkem na sexuální výchovu (lékařem), kde si vysvětlíte a odpovíte otázky týkající se sexuální výchovy!

Odpověz – pohlavní styk je trestný s osobou mladší než 14, 15, 16 či 17 let? V kolika letech je vhodné začínat se sexuálním životem? Jak se díváš na prodej pornografických časopisů na ulici?

Odkud získáváš informace o sexu (od rodičů, příbuzných, sourozenců, z „ulice“, tj. od kamarádů nebo z časopisů, ve škole)?

Co patří k běžnému sexuálnímu projevu v tvém věku?

Jak si představuješ sexuální výchovu chlapců a děvčat od věku 15 let? O své představě si povídej s tím, komu v téhle věci nejvíc důvěřuješ.

Vyučuje se ve vaší škole sexuální výchova? Myslíš si, že jsi o této problematice dostatečně informován(a)?

Jaké informace máš o svých právech, které se týkají tvého těla, ve vztahu k druhým lidem, k rodičům, učitelům, spolužákům, ale i jiným dospělým?

Ochrana dítěte

Děti je nutné bránit před únosy a před obchodováním s nimi samými

Článek 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Prodej, únos a obchod s dětmi

Státy jsou povinny zabránit únosům dětí, prodávání a obchodování s nimi za jakýmkoliv účelem a v jakékoliv podobě.

Nejotřesnější formou obchodu s dětmi je jejich prodej za účelem odnětí některých orgánů (oči, ledviny ap.), které pak jsou transplantovány nemocným. Tento druh obchodu s dětmi se děje v některých, zejména latinskoamerických, zemích. Příjemci orgánů obvykle bývají zámožní nemocní v nejbohatších zemích světa.

Státy se ze všech sil snaží proti takovému druhu obchodu bojovat, avšak je to boj nesmírně těžký, protože jej provádějí dokonale organizované mezinárodní gangy.

Jiné způsoby vykořisťování

Státy mají povinnost chránit děti před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoliv způsobem škodí blahu dítěte.

Náměty:

Setkal(a) ses už v novinách nebo televizním zpravodajství s únosem dítěte? Zkus najít nějaký podobný článek. Víš, jak byl pachatel potrestán? Zdá se ti tento trest dostatečný?

Setkal(a) ses už v literatuře, filmu či televizi, případně ve zpravodajství (noviny, tv, rádio) s případy prodeje dětí za účelem odnětí jejich orgánů pro transplantaci? Pohovořte si ve svém kolektivu o tomto hrozném lidském hyenizmu a zveřejněte takové zprávy na školní či oddílové a klubové nástěnce.

Domníváš se, že je správné odnímat dětem – třeba i se souhlasem jejich rodičů, kteří dítě prodávají – jejich orgány pro účely transplantací nemocným?

Dovedl(a) bys vyjmenovat všechny druhy vykořisťování dětí, které už byly v Úmluvě uvedeny a najít nějaké další?

Domníváš se, že už tě někdo nějak vykořisťoval? Jak?

Víš něco o tom, které druhy práce jsou ve tvém věku nevhodné?

Ochrana dítěte

Děti je nutné chránit před mučením a špatným zacházením

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby:

- žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Zákaz mučení a zbavení svobody

Stát je povinen zabezpečit, aby žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání. Zde má Úmluva na mysli mučení nebo jiné špatné zacházení spáchané představiteli státu, nikoli soukromými osobami. Tyto případy jsou pokryty jinými ustanoveními. V praxi může k takovým případům mučení dojít především tam, kde je omezena svoboda dětí – to je ve věznicích pro mladistvé, specializovaných dětských domovech pro zvláště narušenou mládež apod.

Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nesmí být ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu (v některých zemích se sice uloží odsouzenému trest odnětí svobody na doživotí, avšak je připuštěna možnost jej propustit na svobodu např. po odpykání 20 let trestu, jestliže se bude vzorně chovat), i když spáchaný čin je velice závažný.

Dítě nesmí být nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí pouze tehdy, jestliže to dovoluje zákon, a používá se pouze jako krajní opatření na nejkratší nutnou dobu. Zatčení a zadržení jsou policejní opatření, mohou trvat podle našeho trestního řádu nejvýše 24 hodin. Uvězněním se rozumí zbavení svobody po řádném odsouzení k trestu odnětí svobody.

S každým dítětem zbaveným svobody se musí zacházet lidsky a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých a musí mít právo dopisovat si se svou rodinou a přijímat návštěvy svých příbuzných.

Jestliže je dítě zbaveno svobody, musí mít okamžitě zajištěnu pomoc advokáta. Musí mít právo odvolávat se k soudu proti rozhodnutí o zbavení svobody a právo na to, aby byla každá jeho taková stížnost neodkladně rozhodnuta.

Náměty:

Jistě jsi slyšel(a) nejrůznější názory na trest smrti. Zkus napsat, nebo vyjádřit a také zdůvodnit, svůj názor na tuto záležitost.

Zamysli se nad tím, kde a co je označováno za nelidské zacházení (i v historii) a zaznamenej si to. Popovídejte si o tom s kamarády nebo ve škole, oddíle či klubu. Rozmyslete si, jestli s takovým hodnocením souhlasíte, nebo co byste z těchto příkladů vyloučili, případně naopak přidali.

Podle trestního zákona je osoba mladistvá tehdy, když dosáhne let?

Pokud se mladistvý dopustí trestného činu, jak se liší jeho trest za stejný trestný čin od trestu pro dospělého?

Víš něco o tom, jaké možnosti mají mladiství ve výkonu trestu odnětí svobody?

Jaké tresty bys pro mladistvé zvolil(a) ty?

Ochrana dítěte

Děti je nutné chránit před následky ozbrojených konfliktů

Článek 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly věku patnácti let, přímo neúčastnily bojových akcí.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších patnácti let. Při povolávání osob, které dosáhly věku patnácti let, avšak mladších osmnácti let, přijímají přednostně osoby starší.
4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Článek 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Ozbrojené konflikty

Úmluva tímto článkem znovu státním připomíná, že jsou povinny dodržovat normy mezinárodního humanitárního práva, které se týkají ozbrojených konfliktů. Jsou to Ženevské úmluvy o ochraně obětí války a jejich podstatou je snaha zabránit tomu, aby v ozbrojených konfliktech nebylo na civilním obyvatelstvu pácháno násilí. I když je dnešním mezinárodním právem válka jako prostředek řešení sporů mezi státy zakázána, skutečnost je bohužel stále jiná. Jestliže už dojde k rozpoutání války, má být omezena jen na vojska. Civilní obyvatelstvo, nemocní a ranění vojáci, zajatci, trosečníci na moři a uprchlíci mají být konfliktu uchráněni. Zvláště pak má být zabezpečena ochrana dětí.

Státy jsou povinny učinit všechno, co je v jejich silách, aby do přímých bojových akcí nebyly zapojovány děti mladší 15 let. Nesmějí také být povolávány do ozbrojených sil.

Tělesná a duševní rehabilitace a sociální reintegrace

Státy se v Úmluvě zavázaly opětovně zapojit do společnosti a zajistit tělesné a duševní zotavení těm dětem, které se staly obětí zanedbávání, vykořisťování za účelem finančního obohacení (viz dětská prostituce ap.), mučení, nebo byly obětmi v konfliktech.

Jde o velice důležitou povinnost. Lidé, kteří byli vystaveni velkým útrapám, mají jako následek nejen tělesná, ale i duševní poškození, která jim pak brání v navázání normálních vztahů k jiným lidem. Jsou mezi nimi např. oběti terorismu a jiných násilných činů, známy jsou takové případy z válek, revolucí.

Překonání všech následků útrap je obvykle dlouhodobý proces a někdy zůstávají i trvalé následky. V případě dětí je proto tělesné i duševní zotavení o to důležitější, že mají život teprve před sebou.

Náměty:

Dolož pomocí výstřížků z novin a časopisů, nebo si zapiš ze zpráv v rozhlasu a televizi příklady, kterými státy a kdy byly porušovány uvedené články 38 a 39 Úmluvy.

Uveď příklady, kdy, kde a jak se snaží mezinárodní organizace, případně i jednotlivé státy a společenství, prosadit dodržování uvedených článků Úmluvy.

Do kterého věku nesmějí být do ozbrojených složek státu brány osoby zahrnované pod pojem děti?

Jak se díváš na účast dětí v ozbrojených střetnutích a válkách?

Je dítě oprávněno použít na svoji obranu zbraň, dojde-li k ozbrojenému nebo válečnému střetnutí? Vylož a zdůvodni své stanovisko.

Zkuste na mapě světa vyhledat a označit všechna místa, kde se v současné době bojuje. Jaká část světa je stížena válkou?

Znáš nějaké organizace, instituce nebo projekty, které se snaží pomáhat dětem v oblastech stížených válkou?

Ochrana dítěte

Práva obžalovaného, obviněného, nebo dítěte uznaného vinným

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzačlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.
2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby:
 - a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo;
 - b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky:
 - i) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina;
 - ii) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc;
 - iii) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu;
 - iv) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí;
 - v) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudním orgánem;
 - vi) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočníka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří;
 - vii) aby ve všech stádiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o:
 - a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo;
 - b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez užití soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.
4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Výkon spravedlnosti ve vztahu k mladistvým

V naprosté většině států světa nemohou být děti do 15 let trestány podle trestního práva soudem, ať se dopustí jakéhokoliv činu – nemají trestní odpovědnost. U nás to také platí. Naproti tomu mladiství od 15 do 18 let mají trestní odpovědnost v plném rozsahu. Při jejich trestním stíhání se však zvláště bedlivě dbá, aby nebylo vůči nim postupováno nepřiměřeně tvrdě, aby byl přesně dodržován zákon a aby nemilosrdný proces postihu jim neuzavřel cestu k nápravě.

Proto Úmluva stanoví sedm záruk, které musí být ve vztahu k mladistvému delikventovi respektovány:

I. Dítě musí být považováno za nevinné, dokud není jeho vina prokázána podle zákona – to znamená vyslovena v rozsudku soudem nebo jiným obdobným orgánem. To ostatně je stěžejní zásada trestního práva obecně, která se musí dodržovat vůči všem.

II. Dítě musí být okamžitě, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů, informováno o tom, jaké obvinění je proti němu vzneseno – tedy čeho se dopustilo a co mu hrozí. Musí mít advokáta.

III. Celý případ musí být bez průtahů rozhodnut příslušným soudem nebo jiným orgánem, který odpovídá za trestní stíhání mladistvých. Při procesu musí být přítomen advokát, sociální kurátor, pokud jej dítě má, a také rodiče. Ti mohou být z procesu vyloučeni, jestliže je to v zájmu dítěte.

IV. Dítě nesmí být k výpovědi ani k přiznání nijak nuceno. Má právo seznámit se s výpověďmi svědků i na to, aby byli před soudem rovnoprávně vyslechnuti svědci svědčící v jeho prospěch.

V. Dítě musí mít možnost se proti rozsudku odvolat k vyššímu soudu.

VI. Dítěti musí být bezplatně poskytnut tlumočnick, jestliže nerozumí jazyku, ve kterém je vedeno řízení.

VII. Ve všech stádiích řízení musí být respektováno soukromí dítěte (zejména ze strany sdělovacích prostředků).

Státy se zavázaly vyvinout úsilí o sociální rehabilitaci mladistvých soudně trestaných, vytvořit pečovatelskou službu, poradenské služby, programy vzdělávání, zavést zkušební lhůty atp.

Článek 41

Nic v této úmluvě se nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v:

- a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo
- b) mezinárodním právem, které je pro takový stát závazné.

Respektování existujících standardů

Státy jsou povinny zachovat po přijetí Úmluvy vyšší úroveň ochrany práv dítěte, které dosáhly, a to i když Úmluva může v některém případě stanovit úroveň nižší. Přijetí Úmluvy se nesmí stát v žádném případě krokem zpět, popřípadě záminkou k tomu. Přes všechnu pokrokovost je Úmluva kompromisem mezi nejrůznějšími právními a civilizačními kulturami světa a je tedy přirozené, že je nutno zachovat vyšší úroveň všude tam, kde jí bylo ku prospěchu dětí dosaženo.

Článek 42

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Povinnost informovat o Úmluvě

Smluvní strany se zavázaly široce informovat o zásadách a ustanoveních Úmluvy, a to jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Došli jsme v našem seznamování se s Úmluvou o právech dítěte téměř ke konci. Zbývající články 41 až 54 jsou věnovány především tomu, jak zabezpečit dodržování Úmluvy jednotlivými státy i v mezinárodním měřítku, které odborné a mezinárodní organizace budou dodržování Úmluvy kontrolovat nebo zpracovávat zprávy od států, jež úmluvu podepsaly, a řadě dalších bodů.

A co vy, chlapi a děvčata, kterým je výklad Úmluvy určený? Jestliže se hlouběji zamyslíte nad jejím textem a porovnáte se skutečností v mnoha zemích světa a možná i u nás, může vás přepadnout stín pochybností. Je oprávněný, nebo není?

Mnohá ustanovení z Úmluvy dnes ještě není možné dodržet, a ještě dlouho ani nebude. Znamená to snad, že Úmluva své poslání neplní? Rozhodně ne. Realisticky je potřeba přijmout, že mnohé z článků jsou ideálem nebo programem, o jehož naplnění stojí zato usilovat. Vždyť některé státy zatím Úmluvu ani neratifikovaly.

Cílem našeho výkladu bylo podnítit vás k úvahám na téma vašich práv, ale také práv druhých osob. Lidská práva jsou nedílnou a prvořadou součástí často používaného pojmu právní stát.

Znalost vlastních práv proto patří do duchovní výbavy každého občana. Jestliže se nám ve vás podařilo vzbudit zájem o práva a svobody člověka, jako nejvyššího tvora světa a občana, jako příslušníka obce a státu, splnili jsme svůj úkol.

